

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Indikátory vzdělávání pro udržitelný rozvoj

Bc. Eduard ŠÍF

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Eduard Šíř

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Indikátory vzdělávání pro udržitelný rozvoj

Název anglicky

Indicators for education for sustainable development

Cíle práce

Hlavním cílem této diplomové práce bude návrh možných indikátorů pro hodnocení dosažené úrovně implementace vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR) v základním školství vybraného regionu. Dílčím cílem je vytvoření uceleného souboru vybraných indikátorů a aplikací v praxi ověření schopnosti hodnocení dané úrovně implementace. Na základě výše zmíněných cílů bude navržen způsob používání těchto indikátorů vzhledem k místní praxi vybraného města.

Metodika

Kvalitativním šetřením formou polostandardizovaných rozhovorů osloví autor všechny relevantní aktéry, porovná jejich přístupy k implementaci vzdělávání pro udržitelný rozvoj a navrhne vhodné postupy pro hodnocení účinnosti VUR. Kvantitativním šetřením pomocí dotazníků mezi občany vybraných měst představí prospěšnost existence vzdělávání pro udržitelný rozvoj v základním školství Ústeckého kraje. Tvorba finální metodiky, popř. její ověření v praxi bude po konzultaci a ve spolupráci se zástupci odboru školství, kultury a sportu a dále s pracovníky oddělení projektů a strategií. Výsledky budou zhodnoceny, diskutovány a stanoven závěr. Ověření bude provedeno hodnocením stávajících aktivit Města Litoměřice ve srovnání s jiným vybraným městem. Osnova práce: 1. Úvod, 2. Cíl práce a metodika, 3. Přehled řešené problematiky 4. Charakteristika prostředí, 5. Terénní šetření, 6. Zhodnocení výsledků a diskuse, 7. Závěr, 8. Seznam použitých zdrojů, 9. Přílohy.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

ekologická výchova, environmentální výchova, evaluace, Fair trade, implementace, indikátory, nestátní neziskové organizace, trvale udržitelný rozvoj, vzdělávání pro udržitelný rozvoj

Doporučené zdroje informací

- ČINČERA, J. – CAHA, M. *Výchova a budoucnost : hry a techniky o životním prostředí a společnosti*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-099-9.
- DISMAN, M. – UNIVERZITA KARLOVA. *Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.
- DROBÍLKOVÁ, M. – Za jeden provaz: metodika výchovy k udržitelnému rozvoji a aktivnímu občanství programu Škola pro udržitelný život. Horní Maršov: SEVER, 2012. ISBN 978-80-86838-41-0.
- MAIER, K. *Udržitelný rozvoj území*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4198-7.
- PIKE, G. – CAHA, M. – SELBY, D. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-369-2.
- ŠIMONOVÍČOVÁ, J. – ŠUDÝ, M. – KASANICKÁ, L. – KNAPEC, J. *Indikátory trvalo udržitelného rozvoje škol*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta přírodních věd, 2008. ISBN 978-80-8083-614-6.
- TILBURY, D. – STEVENSON, R. – FIEN, J. – SCHREUDER, D. (eds.). *Education and sustainability: Responding to the Global Challenge*. Commission on Education and Communication, IUCN, Glannd, Switzerland and Cambridge (2002). ISBN: 2-8317-0623-8.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Pavla Varvažovská

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 15. 3. 2017

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 15. 3. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 20. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „*Indikátory vzdělávání pro udržitelný rozvoj*“ jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 27. března 2017

Podpis

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucí mé diplomové práce, Ing. Pavle Varvažovské, za ochotu, vstřícnost, poskytnuté cenné rady a odborné vedení při vypracování diplomové práce.

Indikátory vzdělávání pro udržitelný rozvoj

Indicators for education for sustainable development

Souhrn

Tato práce charakterizuje implementaci konceptu Vzdělávání pro udržitelný rozvoj v základním školství České republiky a popisuje různé možnosti hodnocení dosažené úrovně zmíněného vzdělávání. Stěžejním tématem je vytvoření a experimentální verifikace vhodné sady indikátorů vzdělávání pro udržitelný rozvoj. V závěru je navržena finální sada indikátorů a jednotlivé dílčí kroky k jejímu používání. Součástí je i náhled na tuto problematiku z pozice státu, obcí, neziskových organizací a odborné veřejnosti.

Summary

This work characterizes the implementation of the concept of Education for sustainable development in the basic education in the Czech Republic and describes the different options for the assessment of the achieved level of the education. The main topic is the creation and experimental verification of a suitable set of indicators of education for sustainable development. In conclusion, final set of indicators and the individual sub-steps to its use are designed. Included is also a preview of this issue from the position of the state, municipalities, non-profit organizations and the professional public.

Klíčová slova: ekologická výchova, environmentální výchova, evaluace, Fair trade, implementace, indikátory, nestátní neziskové organizace, trvale udržitelný rozvoj, vzdělávání pro udržitelný rozvoj.

Keywords: ecological education, environmental education, evaluation, Fair trade, implementation, indicators, non-profit organizations, sustainable development, education for sustainable development.

Obsah

1. Úvod	10
2. Cíl práce a metodika	12
3. Přehled řešené problematiky	
3.1. Trvale udržitelný rozvoj	14
3.2. Historie konceptu trvale udržitelného rozvoje	17
3.3. ČR a trvale udržitelný rozvoj	20
3.4. Indikátory trvale udržitelného rozvoje	23
3.5. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj	26
3.6. Implementace Vzdělávání pro udržitelný rozvoj	31
3.7. Zahraniční přístupy vzdělávání pro udržitelný rozvoj	32
3.8. Úspěchy implementace Vzdělávání pro udržitelný rozvoj	33
3.9. Překážky implementace Vzdělávání pro udržitelný rozvoj	34
3.10. Obecné vymezení indikátorů vzdělávání pro udržitelný rozvoj	35
4. Charakteristika prostředí	
4.1. Základní socioekonomické ukazatele	37
4.2. Zdravé město	38
4.3. Škola jako prostor udržitelného rozvoje	40
4.4. Prostředí výzkumu – základní školství	43
4.5. Škola pro udržitelný rozvoj	45
4.6. Fairtradová škola	47
5. Terénní šetření	
5.1. Nastavení reportingu	49
5.2. Kvalitativní šetření - autoevaluace škol	55
5.3. Kvalitativní šetření – polostandardizované rozhovory	61
5.4. Kvantitativní šetření	68
6. Zhodnocení výsledků a diskuze	
6.1. Porovnání výstupů ve městech Litoměřice a Chrudim	72
6.2. Zhodnocení výsledků	78
6.3. Diskuze	79
7. Závěr	82

Seznam tabulek, grafů a obrázků

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Charakteristika a hodnocení indikátoru	51
Tabulka č. 2: Výběr indikátorů pro výroční zprávy	60
Tabulka č. 3: Shrnutí kvalitativního šetření	67

Seznam grafů

Graf č. 1: Jednotlivé aspekty vzdělávání pro udržitelný rozvoj	40
Graf č. 2: Participace dětí na rozvoji školy a města ve kterém žijí	41
Graf č. 3: Snaha škol o vytváření harmonických lidských vztahů	42
Graf č. 4: Dostupnost škol ve městě Litoměřice	43
Graf č. 5: Specializované učebny	44
Graf č. 6: Spokojenost občanů se ZŠ	46
Graf č. 7: Zkušenosti koordinátorů ZŠ s tvorbou strategického dokumentu	49
Graf č. 8: Ohodnocení práce koordinátorů ZŠ	51
Graf č. 9: Implementace EVVO na ZŠ	52
Graf č. 10: Zapojení zaměstnanců ZŠ do procesu EVVO	53
Graf č. 11: Indikátory managementu škol ve vybraném městě	56
Graf č. 12: Indikátory výchovy a vzdělávání škol ve vybraném městě	57
Graf č. 13: Indikátory zdraví a sociálního prostředí škol ve vybraném městě	58
Graf č. 14: Provozní indikátory škol ve vybraném městě	59
Graf č. 15: Přenos vědomostí ze školy do domácího prostředí	69
Graf č. 16: Prostory pro venkovní aktivity	70
Graf č. 17: Finanční či materiální podpora škol při aktivitách v rámci UR	71
Graf č. 18: Preference občanů vzhledem k pilířům udržitelného rozvoje (LT)	72
Graf č. 19: Preference občanů vzhledem k pilířům udržitelného rozvoje (CR)	72

Graf č. 20: Existence podpory aktivit udržitelného rozvoje ze strany měst (LT)	74
Graf č. 21: Existence podpory aktivit udržitelného rozvoje ze strany měst (CR)	74
Graf č. 22: Přenesou děti vědomosti o udržitelném rozvoji do domácího prostředí? (LT)	76
Graf č. 23: Přenesou děti vědomosti o udržitelném rozvoji do domácího prostředí? (CR)	76
Graf č. 24: Základní školy a vzdělávání pro udržitelný rozvoj	79
Graf č. 25: Podíl rodičů na rozvoji prostředí školy svých dětí	80
Graf č. 26: Realizace vzdělávání pro udržitelný rozvoj v ZŠ	81

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Trvalá udržitelnost	19
Obrázek č. 2: Environmentální vzdělávání pro udržitelný rozvoj	27
Obrázek č. 3: Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky	28
Obrázek č. 4: Základní dimenze vzdělávání pro udržitelný rozvoj	33

Seznam použitých zdrojů (soupis bibliografických citací)	84
---	-----------

Přílohy

Příloha A: Finální verze seznamu vybraných indikátorů	87
Příloha B: Dotazník kvantitativního šetření	91

1. Úvod

Snad každý sní o zemi, jejíž občané vyznávají společné hodnoty solidarity, rovnosti a vzájemného respektu mezi lidmi, zeměmi, generacemi a odpovědnosti k přírodě. Tato země by mohla být charakterizovaná udržitelným rozvojem, zahrnujícím hospodářskou životaschopnost, spravedlnost, sociální soudržnost, ochranu životního prostředí a udržitelné obhospodařování přírodních zdrojů tak, aby se naplnily potřeby současné generace a nebyla ohrožena možnost generací budoucích naplnit jejich potřeby a nesnížila se rozmanitost přírody a zachovaly se přirozené funkce ekosystémů.

Vzdělání je nejen lidským právem, ale také důležitým předpokladem pro dosažení udržitelného rozvoje a zásadním nástrojem pro informované rozhodování, správné řízení a prosazování demokracie. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj je nutné k přijetí takových způsobů chování, myšlení a rozhodování, které umožní uspokojovat lidské potřeby materiální, sociální, kulturní a duchovní, a přitom plně respektovat environmentální limity. Rozvíjí a posiluje schopnost jednotlivců, skupin, společenství, organizací a zemí činit úsudky a rozhodnutí ve prospěch udržitelného rozvoje. Může podpořit posun v myšlení a jednání lidí, učinit náš svět bezpečnějším, zdravějším a bohatším, čímž selepší kvalita života.

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj může zvyšovat schopnost kriticky hodnotit nové a neočekávané problémy v ekonomické, sociální i environmentální oblasti života společnosti, poskytovat hlubší znalosti a dovednosti potřebné k nacházení nových myšlenek, postupů a nástrojů, které je umožní řešit v souladu s principy udržitelného rozvoje.

Tato práce se zaměřuje na principy, které jsou zásadní pro oblast vzdělávání a na jejich zastoupení v již existujících indikátorových systémech. Výsledkem je sada indikátorů, které lze použít v oblasti vzdělávání pro udržitelný rozvoj a které

zároveň jsou již plně nebo alespoň částečně operacionalizované. Další, teoretické koncepty indikátorů jsou navrženy v praktické části.

Zpracování tématu „Vzdělávání pro udržitelný rozvoj v regionu“ vychází ze zkušenosti autora, který mnoho let působil jako pedagogický pracovník ve škole úzce spolupracující s místním odborem Zdravého města Litoměřice. Posledních několik let pracuje jako výkonný ředitel Slavoj Litoměřice z.s. – jedné z největších sportovních organizací Ústeckého kraje. Tato organizace sdružuje 15 sportovních oddílů s více než 1 tis. sportovců, kteří jsou ve vlastních sportovních areálech vychováváni v souladu s myšlenkami udržitelného rozvoje

2. Cíl práce a metodika

Hlavním cílem této diplomové práce bude návrh možných indikátorů pro hodnocení dosažené úrovně implementace vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR) v základním školství vybraného regionu. Dílčím cílem je vytvoření uceleného souboru vybraných indikátorů a aplikací v praxi ověření schopnosti hodnocení dané úrovně implementace. Na základě výše zmíněných cílů bude navržen způsob používání těchto indikátorů vzhledem k místní praxi vybraného města.

Diplomovou práci tvoří dvě části, teoretická a praktická. Teoretická část se obecně zabývá udržitelným rozvojem a konceptem vzdělávání pro udržitelný rozvoj nejen v České republice, ale i v zahraničí. Toto vychází převážně z dokumentů ratifikovaných na celosvětových summitech. Dále se tato část věnuje úspěchům a překážkám implementace vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Pro definování pojmů jsou použity informace získané četbou odborné literatury a studiem na internetu. Nejvýznamnějšími zdroji jsou Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR, Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky, nově připravovaný dokument Česká republika 2030 a výchovná praxe vybraných škol.

Praktická část se týká použití navržených indikátorů u vybraných nestátních neziskových organizací a pokusné ověření v praxi s ohledem na schopnosti organizací maximálně využít ekonomický a sociální potenciál, který je pro ně dostupný, aby zajistily co nejlepší podmínky pro environmentální vzdělávací činnost. Pro závěrečný návrh možností a způsobů využití v praxi budou využity výsledky terénního šetření s kombinací kvantitativního i kvalitativního přístupu.

Kvalitativním šetřením formou polostandardizovaných rozhovorů osloví autor všechny relevantní aktéry, porovná jejich přístupy k implementaci vzdělávání pro udržitelný rozvoj a navrhne vhodné postupy pro hodnocení účinnosti VUR. Kvantitativním šetřením pomocí dotazníků mezi občany vybraných měst představí prospěšnost existence vzdělávání pro udržitelný rozvoj v základním školství

Ústeckého kraje. Tvorba finální metodiky, popř. její ověření v praxi bude po konzultaci a ve spolupráci se zástupci odboru školství, kultury a sportu a dále s pracovníky oddělení projektů a strategií. Výsledky budou zhodnoceny, diskutovány a stanoven závěr. Ověření bude provedeno hodnocením stávajících aktivit Města Litoměřice ve srovnání s jiným vybraným městem.

Pro zpracování diplomové práce budou použity informace a konkrétní data, poskytnutá přímo vybranými neziskovými organizacemi. Jsou to výroční zprávy, schválené rozpočty a jejich čerpání, přehledy státních dotací z MŠMT a v neposlední řadě také princip přidělování finanční podpory místně příslušnými územně samosprávnými celky. Vše vychází z údajů od roku 2014 do konce roku 2016 a částečně schválené rozpočtové údaje 2017.

Celá práce bude rozdělena na 9 dílčích fází, které na sebe navazují nejen v teoretické rovině, ale i z hlediska závěrů či výsledků jednotlivých fází:

1. rešerše odborné literatury
2. identifikace relevantních aktivit (Zdravé město, škola jako prostor udržitelného rozvoje, Zdravá škola, škola pro udržitelný rozvoj, fairtradová škola)
3. sestavení první verze dotazníku a vyhodnocení autoevaluace škol
4. příprava výstupu pro výroční zprávu 2015/2016
5. kvalitativní šetření – rozhovory se zainteresovanými o výsledku prvního testu
6. kvantitativní šetření – dotazník pro ověření či podporu konečného výběru indikátorů formou potvrzení/vyvrácení podpůrných hypotéz
7. závěry z výsledků obou šetření a vypracování konečné verze seznamu indikátorů
8. ověření vybraných dat komparací výsledků ve dvou vybraných městech
9. vyhodnocení a formulace závěrů a doporučení

3. Přehled řešené problematiky

3.1. Trvale udržitelný rozvoj

S postupným rozvojem tématu ve společnosti a veřejném mínění se udržitelností začala zabývat nejrůznější sdružení. Zpočátku se jednalo zejména o témata environmentálního rázu, později bylo vše spojeno i s problémem rostoucí populace a potřeby zdrojů, ať už energie, surovin nebo potravin.

Paul Ehrlich vydal v roce 1968 knihu *Populační bomba*, kde varoval před nekontrolovaným růstem populace spojeným s nedostatkem potravin, a to zejména v rozvojových zemích.

V roce 1987 uvedla norská politička, diplomatka a lékařka Gro Harlem Brundtlandová poprvé termín *Trvale udržitelný rozvoj*. Tento definovala jako takový způsob rozvoje, který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrozil potřeby budoucích generací. Trvale udržitelný rozvoj ovšem není neměnným harmonickým stavem, ale je to proces změn, ve kterém je zaměření technického a investičního rozvoje, využívání zdrojů, i vývoj organizování společnosti uváděn do souladu se současnými i budoucími potřebami lidí. Takový postup není jednoduchý ani přímočarý. Bude potřeba přistoupit i na bolestivá rozhodnutí. Trvale udržitelný rozvoj se neobejde bez společné vůle nás všech.

První koncept trvale udržitelného rozvoje reprezentovala tři hlavní témata: sociální, environmentální a ekonomický rozměr.

S prvním tématem se setkáváme u schopnosti států zajistit svým občanům sociální péči na potřebné úrovni. Neustálý růst lidské populace vytváří stále vyšší tlak v oblasti sociální péče. Je potřeba neustále uspokojovat základní lidské potřeby tak, aby se zvyšoval pocit sociálního blahobytu a zároveň rozvíjet i investice do lidského kapitálu. Lidský rozvoj by měl přinést odstranění chudoby, delší průměrný

věk, méně nemocí, tzn. zlepšení zdraví, ale také vyšší vzdělanost a celkové zlepšení životních podmínek. Indikátorem výše zmíněných faktorů je index lidského rozvoje (Human Development Index – HDI). Pro trvale udržitelný rozvoj je důležitý mimo jiné i pokrok společenský, který se netýká jen naplnění základních lidských potřeb, ale také o uspokojení potřeb duchovních – výchova, vzdělávání a osvěta k trvale udržitelným dovednostem a znalostem.

V oblasti ekologie vyžaduje dosažení trvalé udržitelnosti věnování se problému uchování zásob povrchové i podzemní vody a správné hospodaření s ní. Dále pak účinnějšímu využívání orné půdy, zavádění ohleduplnějších zemědělských postupů a technologií, které ale zároveň zajistí vyšší výnosy pěstovaných plodin, potřebných k obživě populace. Naopak je potřeba se bránit nadměrnému používání hnojiv a pesticidů, které povrchové vrstvy půdy i podzemní vody znečišťují a snižují tak jejich kvalitu. V některých krajinách je v současné době půda již stejně vzácná jako voda. Dalším úkolem v oblasti ekologie je snažit se zachovat přírodu v její původní podobě, tzn. zabránit vymírání jak rostlinných tak i živočišných druhů a ničení celých ekosystémů. Životodárná funkce přírody je totiž díky lidem a jejich hospodářským aktivitám stále více poškozována a narušována. Jednou z důležitých hodnot je určitě kvalita životního prostředí, ve kterém lidé sami žijí.

Systém vykazování výsledků mezinárodních ekonomik neodráží vyčerpání přírody a znečišťování životního prostředí. Ekologické funkce přírody se s její funkcí ekonomickou dostávají do stále většího rozporu. Z pohledu ekonomické dimenze je zřejmé, že spotřeba světových přírodních zdrojů je ve vyspělých zemích nepoměrně větší než spotřeba těchto zdrojů v zemích rozvojových. K dosažení udržitelnosti je proto nutné, aby vyspělé země snížily nejen míru plýtvání ve spotřebě přírodních zdrojů, ale i energie, a to zvýšením efektivity jejich využívání. Bohaté země mají k dispozici jak zdroje finanční a technické tak i lidské, díky kterým dokáží vyvíjet čistší a materiálově méně náročné technologie.

V současnosti hodnotí udržitelnost nová metoda, která se skládá z domény ekonomické, ekologické, kulturní a politické. Ekonomikou je myšleno využívání a řízení zdrojů spojených s produkcí. Ekologie by měla být průsečíkem původního tématu sociálního a environmentálního. Kulturní doména je klíčovým prvkem nové strategie pro udržitelný rozvoj, protože se zabývá každým postupem, proslovem či vyjádřením projevujícím souvislost či nesusouvislost sociálního významu. Problematiku sociální moci postihuje doména politická, protože i politická změna je důležitá pro vývoj hospodářství, ekologie a kultury. Mimo výše zmíněné se objevuje i pilíř zabývající se efektivním fungováním veřejné správy (Maier, 2012).

Trvale udržitelný rozvoj někteří autoři považují za termín chybný a navrhují situaci lépe vystihující sousloví „dlouhodobě udržitelný“ (Nováček, 2011). V definicích je použit pojem rozvoj, nikoli růst. Rozvoj je totiž v daných souvislostech chápán jako pojem širší než je samotný růst, pro který je v ekonomii obvyklé vyjádření pomocí peněžních ukazatelů jako např. růst hrubého domácího produktu. Rozvoj je souhrnem růstu ekonomického bohatství a dalších, již nefinančních složek, jako jsou stav zdraví obyvatelstva, úroveň zdravotní péče, kvalita životního prostředí, zaměstnanost a rozdělení příjmů, úroveň vzdělání, občanská a politická práva a svobody apod. Pro slovo rozvoj je tedy příznačné, že nejde pouze o kvantitativní, ale hlavně kvalitativní posun vpřed.

Trvalá udržitelnost představuje spojení čtyř základních komponentů – cílů, kterých je potřeba dosáhnout. Patří sem jak pokrok v sociální oblasti, tak účinná ochrana životního prostředí, dále uvážlivé užívání přírodních zdrojů a udržení vysoké a stabilní úrovně ekonomického růstu. Všech čtyř uvedených základních cílů je nutno dosahovat zároveň.

3.2. Historie konceptu trvale udržitelného rozvoje

Trvalá udržitelnost je prastarý princip, nikoli nově vytvořená koncepce. Tímto principem se řídily nejen předchozí lidské kultury, ale dokonce i zvířata, neboť ho lze chápat jako rozvážné chování predátora, který ví, že nemůže zcela vyčerpat svá loviště, ale musí si zajistit optimální udržitelný výnos.

Na přelomu 19. a 20. století si koloniální velmoci začaly uvědomovat, že díky jejich hospodářským a vojenským aktivitám, které provozují v kolonizovaných zemích, dochází často k nezvratným škodám na životním prostředí – např. k vymírání mnoha druhů zvířat nebo k zániku mnoha rostlinných druhů díky necitlivé zemědělské činnosti. To nakonec vedlo k uzavření prvních mezinárodních smluv a zakládání prvních nevládních organizací na ochranu přírody.

Od sedmdesátých let minulého století se začaly objevovat články, diskuze a konference na téma postupného vyčerpávání fosilních paliv a nerostných surovin, industrializace jako škůdce prostředí apod. Svět si začal uvědomovat limity zdrojů a začal přemýšlet o jejich vyčerpatelnosti.

První velká konference pod záštitou OSN na téma životní prostředí a udržitelný rozvoj proběhla v roce 1972 ve Švédsku. Stockholmská konference jasně definovala hlavní ekologické problémy a je často označována za stěžejní událost, kde se jednalo o globálních problémech životního prostředí. Ve stejné době byl založen Římský klub, který financoval projekt na základě počítačové simulace demograficko-ekonomického růstu. Jako součást projektu vznikla vědecká zpráva a vydaná kniha *Meze růstu*. V této zprávě je popisován nekontrolovaný ekonomický a populační růst ve vztahu k omezenosti zdrojů. V závěru autoři doporučují zastavení současného hospodářského růstu.

Úlohu světového koordinátora v otázkách životního prostředí na sebe vzala OSN. V červnu 1992 proběhl v Rio de Janeiro Summit Země, který inicializoval vznik strategického plánu pro udržitelný rozvoj „Agenda 21“. Tento dokument vyzývá jednotlivé státy, aby adaptovaly speciální politiky vedoucí k udržitelnosti. OSN pro účely monitorování, kontroly a hodnocení výše zmíněných politik vytváří Komisi pro udržitelný rozvoj. V tomto roce vydávají autoři Meze růstu novou publikaci Překročení mezí, která již dává naději na řešení problémů definovaných první zprávou.

O deset let později, v roce 2002 navazoval na předchozí téma Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu. Cílem byl rozvoj politik udržitelnosti hlavními pilíři – sociálním, ekonomickým a environmentálním. Součástí Implementačního plánu, který v závěru summitu vlády přijaly, jsou např. závazky:

- biodiverzita a řízení ekosystémů – obnovení stavu ryb, omezení vymírání rostlinných a živočišných druhů...
- zdraví – posílení spolupráce v oblasti znečišťování ovzduší, výroba chemikálií způsobem, který neškodí lidskému prostředí...
- energie – rozšiřování využití obnovitelných zdrojů, zvýšení energetické efektivity, snižování dotací...
- voda a hygiena – zvýšení počtu lidí, kteří mají přístup k nezávadné pitné vodě, zahájení iniciativy Voda pro život...
- zemědělství – vypracování strategií potravinového zabezpečení pro Afriku, investice do udržitelného rozvoje zemědělství...
- všeobecné závazky a iniciativy – zlepšení prevence přírodních katastrof, zastavení proexportních dotací ...

Zatím poslední konference Rio +20 v roce 2012 navázala na předchozí Agendu 21 a Implementační plán z Johannesburgu. Výsledkem byla dohoda na téma cílů udržitelného rozvoje.

Mimo těchto celosvětových summitů probíhaly i dílčí jednání, např. na poli EU. Nejvýznamnější je vytvoření strategie Evropa 2020 z roku 2010, která je postavena na třech pilířích: na inteligentním růstu, podpoře ekonomiky s menší spotřebou zdrojů a podpoře začleňování díky vysoké míře zaměstnanosti a sociální soudržnosti.

Obrázek 1 – Trvalá udržitelnost

zdroj: HiPP, 2017

3.3. ČR a trvale udržitelný rozvoj

Zákon č. 17/1992 Sb. definuje v § 6 trvale udržitelný rozvoj jako rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů. Zákon vychází z reality, že člověk je stejně jako ostatní organismy neoddělitelnou součástí přírody a existuje mezi ním a ostatními organismy přirozená vzájemná závislost. Zároveň připouští právo člověka, aby v souladu s principy trvale udržitelného rozvoje mohl přírodu přetvářet. Zákon také říká, že příznivé životní prostředí je jedním ze základních práv člověka.

Česká republika reagovala na Summit Země zavedením nástroje Místní agenda 21. V roce 2002 na Světovém summitu o udržitelném rozvoji vznikl závazek vybudovat národní strategii udržitelného rozvoje. Podstatou udržitelnosti vzhledem k mezinárodním závazkům je:

- sociální rozvoj, který respektuje potřeby všech
- účinná ochrana životního prostředí a šetrné využívání přírodních zdrojů
- udržení vysoké a stabilní úrovně ekonomického růstu a zaměstnanosti

Usnesením vlády České republiky byl v roce 2010 schválen Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR. Cílem tohoto dokumentu je zajištění systematického sledování situace v České republice z hlediska udržitelného rozvoje. K tomu slouží sada indikátorů, které dokument popisuje. Dále je zde možné najít definici základních principů udržitelného rozvoje a určení klíčových priorit a cílů udržitelného rozvoje, rozdělené do pěti prioritních os. Prosperita české společnosti by měla stát na vzájemné vyváženosti 3 pilířů udržitelného rozvoje – oblasti ekonomické, sociální a environmentální. K tomu by měl přispět i výzkum a vývoj, vzdělávání, evropský a mezinárodní kontext a správa věcí veřejných.

V rámci ekonomického pilíře by měla posilovat konkurenceschopnost ekonomiky. Cílem je udržení stability ekonomiky ČR a zajištění její odolnosti vůči vlivům působícím uvnitř i vně, dále vytváření podmínek pro přizpůsobivou ekonomiku založenou na znalostech a dovednostech a v neposlední řadě vytváření podmínek pro hospodářský růst. Ekonomiku ČR lze považovat za stabilní, i když je a jistě bude zatížena vnitřním dluhem. Odvětví ekonomiky vytvářejí určité negativní tlaky na životní prostředí.

Environmentální pilíř reprezentuje ochranu přírody, přírodních zdrojů, krajiny a životního prostředí. V rámci tohoto má ČR přispívat k řešení nejen evropských ale i globálních environmentálních problémů, jako např. změny klimatu či ztenčování ozónové vrstvy. Dalším úkolem je zajistit na vlastním území co nejlepší kvalitu všech složek, které spoluvytvářejí životní prostředí a utvářet podmínky pro postupnou regeneraci krajiny. Zároveň je důležité v přijatelné míře uchovat neobnovitelné zdroje přírodního bohatství České republiky. V současné době není stav většiny složek životního prostředí nejlepší a špatné vlivy stavu životního prostředí na fyzické a psychické zdraví lidí jsou nezanedbatelné. Je nutné pokračovat v podporování ekologického zemědělství, využívání obnovitelných zdrojů energie, podporování zaměstnanosti a rozvoje venkova. Mimořádným problémem jsou vysoké emise oxidu uhličitého.

Sociálním pilířem se dá rozumět posílení sociální soudržnosti a stability. Konkrétně to znamená snižování nezaměstnanosti, podporování rozvoje lidských zdrojů s cílem dosáhnout co největší sociální soudržnosti a udržení stabilního počtu obyvatel ČR. Česká republika zažívá výrazně nepříznivý demografický vývoj. Problémy sociálního pilíře jsou závislé nejen na ekonomice a jejím vývoji, ale dlouhodobě i na stavu životního prostředí – např. zaměstnanost, zdravotní stav obyvatelstva a jeho možnosti k odpočinku, nebo turistika.

Vzdělávání, výzkum a vývoj by měli pomoci zvýšit úroveň vzdělanosti české společnosti a tím zajistit její konkurenceschopnost. Dále by měli pomoci rozvíjení

etických hodnot v souladu s evropskými kulturními tradicemi. V evropské a mezinárodní souvislosti je to představováno aktivním členstvím v EU a přispíváním k tomu, aby EU byla společenstvím prosperujícím. Tato prosperita by měla přinést i českým občanům vyšší životní úroveň, lepší kvalitu života a větší bezpečnost.

Správa věcí veřejných má za úkol posilování podmínek pro zájem veřejnosti účastnit se na rozhodování ve věcech týkajících se udržitelného rozvoje. Dále zajištění postavení měst a obcí, které odpovídá jejich funkci při zajišťování rovnováhy mezi pilíři udržitelného rozvoje. Velmi negativní je index vnímání korupce a stav našeho soudnictví, hlavně ve věci průměrné délky soudních řízení. V důsledku nárůstu kriminality a malé efektivity soudní praxe jsou naše soudy zahlceny případy a také doba soudních řízení se neúměrně protahuje. Za tuto skutečnost již byla Česká republika několikrát kritizována i na mezinárodní úrovni.

V současné době je v připomínkovém řízení nový dokument – Česká republika 2030. Tento stanovuje dlouhodobé priority rozvoje České republiky, které pomohou zvýšit kvalitu života v ČR pro současné i budoucí generace. Klíčových oblastí bylo stanoveno 6: lidé a společnost, hospodářský model, odolné ekosystémy, obce a regiony, globální rozvoj a dobré vládnutí.

Základní vize je formulována s přesahem do roku 2050. Obecně se rozvoj v klíčových oblastech sice orientuje na horizont roku 2030, ale v případech infrastruktury pak s horizontem 2050. Indikátory hodnocení by měla být kvalita života a indikátory sledující naplnění strategických cílů.

3.4. Indikátory trvale udržitelného rozvoje

Přechod k udržitelnému rozvoji je proces závislý na tvorbě a účinném využívání vhodných forem informací. Především informace, které se dají vyčíslit, by měly přinést spolehlivé měřítko, jaký je postup směrem k udržitelnosti. Agenda 21 konstatuje, že všeobecně používané indikátory, např. hrubý národní produkt nebo údaje o jednotlivých přírodních zdrojích či čísla udávající míru znečištění ovzduší, neindikují dostatečně jasně, do jaké míry je nastoupena cesta k trvalé udržitelnosti.

Indikátory zjednodušeným způsobem popisují určitý stav a podávají o něm zprávu, jsou nositelem komunikace. Tradičně jsou vnímány také jako souhrnná součást rozhodovacích procesů a cyklů. Aby mohly indikátory plnit svůj účel, musí být jasně definované, zjišťované standartními, neměnnými jasně určenými metodami, kvantifikovatelné či kvalifikovatelné tak, aby bylo možné porovnávat nejen v čase ale i v prostoru. Dále by měly být srozumitelné běžným občanům, aby závěry z jejich vývoje vyvozované rozhodující řídicí sférou měly naději na získání podpory veřejnosti. V neposlední řadě by neměly být náklady na jejich monitorování nepřiměřeně vysoké, proto by jejich zjišťování mělo být snadno, opakovaně a relativně levně zajistitelné.

Významnost – pro danou souvislost musí mít indikátory svůj zřejmý význam.

Správnost – indikátory musí být voleny správně, správnost použitého indikátoru je potřeba definovat ve dvou rovinách. Koncept i metodika, které indikátor využívá, musí odpovídat řešení z vědeckého hlediska. Je tedy třeba zvážit nejen zdůvodnění měření, ale i správnost metodiky monitoringu a způsob měření, myšleno intervaly, přístroje, popř. chyby.

Zatíženost významnějšími chybami – data nebývají vždy naprosto správná, většinou se projeví nějaká chyba. Ve všech fázích při získávání dat i během jejich zpracování vznikají chyby. Přesto, že v oblasti údajů o životním prostředí je možné setkat se se značnými chybami, indikátory nesmí být významnějšími chybami zatíženy.

Reprezentativnost – musí být jasné, co daný indikátor reprezentuje. Podkladem pro indikátory jsou analýzy měření, pro které je potřeba zvolit vhodné geografické měřítko, popř. vhodné časové rozložení měření.

Jedinečnost – získané údaje mají být jedinečné, neměly by opakovat již existující informace. Každý indikátor je svým způsobem specifický a originální a neměl by opakovat to, co již známe odjinud.

Měřitelnost – musí být technicky možné získat data. Technická stránka měření je jedním z důležitých problémů, kterým je třeba se věnovat a pozorně sestavovat monitorovací systémy a plánovat programy měření.

Náklady a užitek – často se náklady na pořizování dat nesrovnávají s užitky, které indikátory poskytují. Proto požadavek na úměrné náklady patří mezi základní, ale často opomíjené.

Minimalizace negativních účinků na prostředí – při měření může někdy docházet k poškozování a dokonce zničení pozorovaného jevu.

Spolehlivost – aby mohla být data brána jako spolehlivá, musí být potvrzena několika na sobě nezávislými měřeními, nebo je potřeba výsledky potvrdit pomocí různých metod. Kontrola a zajištění kvality dat je důležitým oborem.

Srovnatelnost – pro praktické využití je vhodné zajistit srovnatelnost v nějakém geografickém měřítku a v dlouhém časovém období. Proto je potřeba standardizace lokální, státní, či mezinárodní, dle velikosti regionu určeného pro porovnání výsledků měření vybraných indikátorů.

Průhlednost – postup získávání dat musí být transparentní. Dokonalá průhlednost indikátorů může ve velké míře zajistit jejich věrohodnost. Jestliže je postup, jakým se došlo k získaným datům známý a jasný, mohou být tyto údaje užitečné a použitelné.

Pochopitelnost – předpokladem správného využití získaných dat je to, že pro zájemce, kterému jsou data předkládána, jsou tato data jednoznačně pochopitelná a srozumitelná.

Výpovědní schopnost – indikátory nemají smysl sami o sobě, ale jen v nějakém kontextu, v určitých souvislostech. Důležité kritérium hodnocení všech indikátorů je možnost výkladu.

Načasování – indikátory nemají většinou nadčasový význam. Bývá důležité, aby byly k dispozici ve správný čas. Někdy je možné získávat informace i on-line, tedy v reálném čase.

Využitelnost – smyslem indikátorů nejsou informace samy o sobě, ale jejich využití. Jejich cenu určuje poptávka. Posouzení možností využití dat by se tedy mělo dít v poměrně širokých časových, geografických i věcných souvislostech.

Indikátory jsou podkladem pro politická rozhodnutí na všech úrovních, včetně těch mezinárodních a jsou užívány pro informování odborné i laické veřejnosti.

Výhodné pro jejich použití je, pokud jsou indikátory sdružovány do ucelených souborů či sad, např. složkově nebo sektorově pojaté soubory. Z hlediska souhrnnosti lze indikátory udržitelného rozvoje dělit na klíčové a agregované. Smyslem klíčových indikátorů je zaujmout či upoutat pozornost společnosti, médií, politiků i široké veřejnosti. Mají poskytnout jasnou a jednoduchou informaci o vybraných zásadních faktorech – např. v environmentální oblasti jsou to emise skleníkových plynů na obyvatele, v sociální oblasti je to míra nezaměstnanosti. Protože jednotlivé indikátory mohou vykazovat pozitivní i negativní hodnoty či trendy, může být obtížné souhrnné hodnocení.

Úkolem agregovaných indikátorů je sjednotit do jediného údaje řadu skutečností z různých oblastí: v ekonomické jde např. o hrubý domácí produkt a v environmentální o index environmentální udržitelnosti. Zatímco klíčové indikátory jsou využívány za účelem správného rozdělení indikátorů atraktivních pro politiky a veřejnost, agregované indikátory musí mít správný výběr proměnných. Tyto indikátory musí být založeny na správném agregačním algoritmu. Běžně se tedy pracuje s již vytvořenými indikátorovými sadami. Jako příklad je možné uvést sadu ECI (Společné evropské indikátory), která je v ČR považována za nejvyužívanější sadu udržitelného rozvoje místní úrovně. Tuto sadu v České republice podpořilo a přijalo vedení cca 50 měst a prakticky ji využívá jako celek, nebo alespoň dílčí segmenty ukazatelů

3.5. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj

„Vzdělávání pro udržitelný rozvoj je předpokladem k osvojení si takových způsobů myšlení, rozhodování a chování jedince, které vedou k udržitelnému jednání v osobním, pracovním i občanském životě.“ (Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky 2008 – 2015).

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj představuje nový postoj v oblasti výuky, který zavádí zásadní principy a témata UR do výchovy na všech úrovních a typech škol. Zdůrazňuje, že všechny aspekty, které jsou součástí rozvoje - ekonomické, sociální, environmentální, ale i právní – jsou vzájemně propojeny a jeden s druhým souvisí a vzájemně se ovlivňují.

Původně se v bývalém Československu začalo v 70. letech hovořit o péči o životní prostředí, pokračovala ekologická výchova a po rozpadu východního bloku se objevuje název environmentální výchova. Odtud už je přímá cesta k dnes používanému pojmu vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Neměnil se ovšem jen název, ale i obsah. Od původního zaměření na přírodovědné složky životního prostředí se vzdělávání pro udržitelný rozvoj rozšiřuje na pochopení vzájemné propojenosti a souvislosti nejen environmentálního, ale i ekonomického a sociálního hlediska rozvoje. Mezi témata Vzdělávání pro udržitelný rozvoj patří např. problematika lidských a občanských práv, aktivního občanství, zmírňování chudoby, bezpečnosti, udržitelné spotřeby a výroby, odpovědnosti v lokálních i globálních souvislostech, zdraví, environmentální šetrnosti a řadě dalších. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj je tedy vzděláváním o vztazích mezi rozvojem lidské společnosti a životním prostředím a to nejen na lokální úrovni, ale také národní a globální.

Cílem není zvyšovat nároky na učitele, přidávat jim další cíle a obsahy vzdělávání. Pedagog by se měl jen podívat na aktuální obsah vzdělávání z jiného úhlu a propojit ho s reálným životem. Měl by se snažit začlenit tuto problematiku do širokého spektra vyučovaných předmětů a to nejen těch nosných jako je biologie nebo

zeměpis, ale také do cizích jazyků, matematiky nebo třeba dějepisu. Výhodou je maximální zapojení dětí, žáků a studentů, případně i širšího okolí školy. Podmínkou je spolupráce a dělba úkolů, takže pedagog není na všechno sám. Žáci potřebují porozumět svému jednání v každodenních situacích soukromého i pracovního života v souvislostech, které nabízejí orientaci ve spletné realitě.

Ve vzdělávání dnes již nepostačuje jen předávat znalosti, ale je také nutné orientovat se na rozvíjení dovedností a schopností jednotlivců. Informace je tak zdrojem, nikoli finálním produktem. Důležité je se získanými informacemi umět aktivně a tvořivě pracovat.

Obrázek 2 – Environmentální vzdělávání pro udržitelný rozvoj

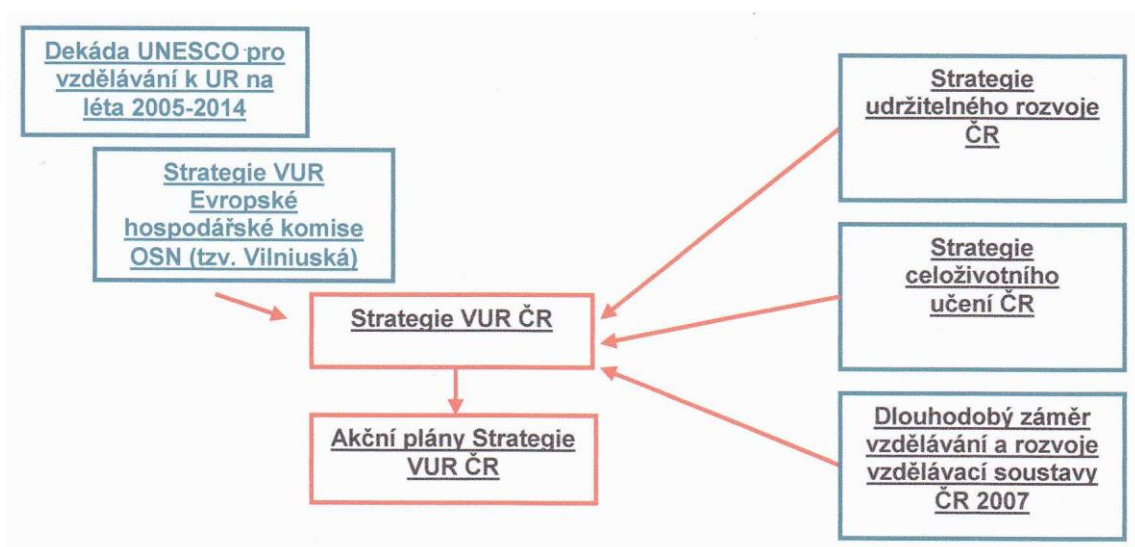

zdroj: ECrowd!, 2016

Důležité principy vzdělávání pro udržitelný rozvoj se již od 70. let včleňují do výuky, která je nějakým způsobem spojená s problematikou životního prostředí.

V roce 2008 přijala vláda České republiky Strategii vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR (2008-2015), která stanovuje priority a strategická opatření v oblasti vzdělávání pro udržitelný rozvoj. V ČR dosud nebyl pro tuto oblast obdobný samostatný materiál vypracován. Realizace strategie je zajištěna prostřednictvím Akčních plánů Strategie, které určují konkrétní aktivity v jednotlivých strategických oblastech a zároveň stanovují i míru odpovědnosti za jejich plnění. Koordinaci má na starosti Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí. Strategie se soustředila v první řadě na rozvoj kompetencí učitelů, kteří mají působit na všech stupních vzdělávání. Jedním ze základních cílů této strategie je snaha o naplnění lidských práv, převážně práva na život ve zdravém životním prostředí.

Obrázek 3 – Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky

zdroj: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2008

Z potřeby umět vědomosti a dovednosti především aplikovat a ne je pouze předávat vznikl koncept klíčových kompetencí. To jsou takové kompetence, které jsou důležité a prospěšné pro každého jednotlivce i pro společnost jako celek. Podle dokumentů unie by si děti měly osvojit základy těchto klíčových kompetencí do ukončení povinné školní docházky a tyto znalosti by měly vytvářet základ pro jejich další vzdělávání, které bude součástí celoživotního učení občanů.

Prvním úspěšným projektem je EVVO (Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta). Obecným cílem EVVO v České republice je rozvoj kompetencí potřebných pro environmentálně odpovědné jednání, tj. jednání, které je za dané situace a za daných možností co nejpříznivější pro stav životního prostředí v současnosti i budoucnu. Environmentálně odpovědné jednání je způsob, jakým jednatel aktivně ovlivňuje své okolí. Jde o jeho odpovědné osobní, občanské a profesní jednání, se kterým přistupuje k zacházení s přírodou a přírodními zdroji. Stejně tak jde i o jeho chování jako spotřebitele, aby ve svém chování dokázal využít všech demokratických procesů a právních prostředků, které má k dispozici. EVVO k takovému jednání připravuje a motivuje. Je však na rozhodnutí každého jednotlivce, zda bude podle těchto principů jednat a převezme environmentálně odpovědné jednání za sobě vlastní.

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj je na rozdíl od EVVO prioritně cíleno na vzájemné působení a souvislosti mezi environmentálními, sociálními, ekonomickými a právními aspekty lokálního i globálního rozvoje. Dalším rozdílem je interdisciplinární povaha vzdělávání pro udržitelný rozvoj, jež se opírá o společenskovední disciplíny.

K dosažení cílů této strategie jsou klíčové kompetence rozděleny do tří základních skupin (Kindlmannová, Vošahlíková, 2009):

Etické principy udržitelného jednání – zaměření na dlouhodobé důsledky lidských rozhodnutí. Tyto berou ohled na budoucí generace, kladou na člověka morální odpovědnost. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj by tedy mělo klást v této skupině kompetencí důraz na zodpovědné jednání, uplatnění emoční inteligence, respektování sebe i svého okolí a spravedlivé jednání.

Vzájemné propojování, síťování (retinitu) – spolupráce, propojování různých oborů lidské činnosti, schopnost nahlížet na síť vztahů jako na celek. V rámci těchto kompetencí by se děti měly učit myslet celostně a systémově, vidět souvislosti,

pracovat mezioborově, spolupracovat, participovat (spolupodílet se), myslet kriticky a také vnímat rozmanitost.

Motivace pro budoucnost – pro budoucí vývoj je potřeba vychovat aktivní občany, kteří mají zájem stále se vzdělávat a být tvořiví, iniciativní, chápat učení jako celoživotní proces, předvídat následky jednání, být kreativní – hledat nová řešení, znát a používat jiné technologie.

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj je zaměřeno na to, aby si dítě osvojovalo základy klíčových kompetencí. Žáci tak získávají elementární poznatky o okolním světě, o vlivu člověka na životní prostředí a vytváří si základy pro budoucí zodpovědný postoj k životnímu prostředí.

Zařazování VUR (nástupce EVVO) do výuky na školách má dlouholetou tradici a je výsledkem spolupráce MŠMT, MŽP, specializovaných pedagogických a vědeckovýzkumných institucí, škol a nestátních neziskových organizací. Dokument *Vzdělávání pro udržitelný rozvoj* schválený vládou ČR může být podstatným příspěvkem k inovacím ve vzdělávání. Rozvoj demokratické společnosti potřebuje aktivity směřující k občanské angažovanosti, udržitelné výrobě a spotřebě, snižování sociálního napětí a posilování vztahu k místu.

3.6. Implementace Vzdělávání pro udržitelný rozvoj

V České republice má odpovědnost za implementaci Vzdělávání pro udržitelný rozvoj MŠMT ve spolupráci MŽP. Po vzoru Skotska se uvažuje o začlenění Vzdělávání pro udržitelný rozvoj do přípravy pedagogů a jejich dalšího vzdělávání. Centrem rozvoje kompetencí vzdělavatelů by měly být univerzity spolupracující s výzkumnými institucemi, případně neziskovými organizacemi na realizaci vzdělávání.

Předškolním dětem se věnuje dokument Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, který klade důraz na to, aby se děti naučily vnímat okolní prostředí, svoji úlohu v něm a také odpovědnost vůči tomuto prostředí. Důležitými prvky jsou učení v přírodě a prevence odcizování dětí přírodě.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání byl podkladem pro zpracování Školních vzdělávacích plánů jednotlivých škol. V rámci průřezových témat má žák v učivu a cílech vzdělávání dosáhnout kompetencí udržitelného rozvoje. Podmínkou zde je poskytnutí metodické a materiální podpory učitelům a umožnění jejich dalšího vzdělávání.

Pro vysokoškolské vzdělávání je cestou k realizaci vzdělávání pro udržitelný rozvoj především akreditace mezioborových nebo mezifakultních specializovaných studijních programů zaměřených na tuto problematiku. Důležitým článkem jsou pedagogické fakulty, které vychovávají budoucí učitele předškolního a základního školního vzdělávání.

3.7. Zahraniční přístupy vzdělávání pro udržitelný rozvoj

V roce 2009 proběhlo v Ženevě jednání komise UNECE, které zveřejnilo seznam států, ve kterých proběhla první fáze top-down implementace Vzdělávání pro udržitelný rozvoj, což je přijetí Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj a na základě toho byl v těchto zemích vytvořen akční plán. Z celkových 56 zemí, které se zapojily do koncepce UNECE, přijalo 9 států národní strategii Vzdělávání pro udržitelný rozvoj a mezi ně patří i Česká republika.

Mimo top-down implementace se setkáváme ještě s implementací působící zdola – bottom-up. V ideálním případě se oba proudy vzájemně posilují a doplňují. Příkladem může být Německo, kde prvotním impulzem k implementaci bylo jednoznačně působení shora. Propojení s bottom-up zajišťují regionální či lokální dílčí projekty, tematicky zaměřené občanské iniciativy neziskových organizací a univerzity dohlížející a hodnotící dosahování dílčích cílů. Zastřešení národní Dekády Vzdělávání pro udržitelný rozvoj zajišťuje spolkový prezident.

Skotsko zavedlo univerzitní základ v podobě podpory studia učitelství o exkurze a specializace v oblasti technologie a udržitelnost. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj je jedním volitelných modulů, který si mohou instituce vzdělávající učitele vybrat do své nabídky. Na podporu této výuky vznikla webová stránka Learning and Teaching Scotland, kde bylo možné sledovat nové návrhy pro výuku. Dílčí témata byla zařazována jako součást běžných předmětů (např. zeměpis zahrnuje zemědělské využití a narušování krajiny) a nevznikl tedy nový předmět nařízený plošně.

Velká Británie zatím nemá národní strategii pro udržitelný rozvoj, má však akční plán Zářivější budoucnost – zelenější život. Vzdělávání pro udržitelný rozvoj je v této zemi doporučováno místními úřady zodpovědnými za environmentální výchovu. Přestože zde nebylo vzdělávání pro udržitelný rozvoj dosud zakotveno na národní úrovni, začala alespoň příprava vzdělavatelů na skotských univerzitách.

3.8. Úspěchy implementace Vzdělávání pro udržitelný rozvoj

Ve zprávě UNESCO je uvedeno, že v Evropě a Severní Americe je dosaženo mezinárodního a lokálního síťování v rámci projektů vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Hlavní podíl je zejména na úrovni univerzit ve formě vzniku pracovních skupin, asociací a společných programů.

Porovnání národních přístupů k implementaci Vzdělávání pro udržitelný rozvoj ukazuje, že neexistuje žádný univerzální model implementace. Velmi pokročilý stupeň top-down implementace představuje Německo. Funkční propojení s projekty a iniciativami působícími zdola je vidět na množství a rozmanitosti aktivit, které zde fungují.

V České republice je výhodou silný základ v přírodovědných předmětech, možnost studia oborů zabývajících se touto tematikou, zájem ze strany rodičů, finanční podpora projektů od zřizovatelů a tlak na ekologizaci škol. Obecně lze říci, že vzdělávání pro udržitelný rozvoj má v naší zemi zelenou a je na školách, jak s tím naloží. Určitou rezervou je bezpochyby možnost spolupráce se zahraničními školami a organizacemi věnujícími se práci v oblastech, jichž se toto vzdělávání dotýká

Obrázek 4 – Základní dimenze vzdělávání pro udržitelný rozvoj

zdroj: metodický portál www.rvp.cz

3.9. Překážky implementace Vzdělávání pro udržitelný rozvoj

Slabé články implementace jsou výzvou pro jednotlivé cílové skupiny. Konference Životního prostředí pro Evropu, která proběhla v roce 2007 v Bělehradě, hodnotila dosavadní výsledky implementace a zveřejnila, že chybí výukové materiály či kvalifikovaní učitelé. Dále bylo konstatováno, že výzkumné instituce a vysoké školy nedokáží dostatečně využít svůj potenciál, že jsou vzdělávací systémy uzavřené uplatnění celostnímu pojetí a málo funguje mezioborová spolupráce při výchově v rámci udržitelného rozvoje. Kritika se nevyhnula ani malé informovanosti o hlavní myšlence zmíněné výchovy či vzdělávání – koncept udržitelného rozvoje. V neposlední řadě bylo konstatováno, že vymezení pojmu vzdělávání pro udržitelný rozvoj není vždy správně chápáno, stejně jako jeho souvislost s environmentálním vzděláváním a výchovou.

V České republice se ze strany státních vzdělávacích politik vzdělávání pro udržitelný rozvoj těší jisté formě podpory. Environmentální vzdělávání i vzdělávání pro udržitelný rozvoj mají v ČR svou tradici. Jejich snahy o pěstování přirozeného vztahu k přírodě nebo výchovu k aktivnímu občanství pomáhají formovat pozitivní hodnoty a přispívají k všeobecné vzdělanosti. V praxi musí však organizace poskytující výše zmíněnou výchovu překonávat četné překážky. Zde ovšem zůstává otázkou, co má naději na přežití v podmínkách českého školství. Podpora totiž kolísá dle momentálních politických priorit a není tedy jasně, kterým směrem se bude příští vývoj ubírat. Nedostatkem je nízká informovanost veřejnosti, absence předmětu se zaměřením k udržitelnému rozvoji, nedostatek specializovaných učebnic, boj o postavení na trhu škol v regionu, slabá finanční podpora těch, kteří mají snahu fungovat jako centra environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a často i účast pedagogů na aktivitách školy spíše z povinnosti než přesvědčení. Velmi nedostatečně jsou zastoupeny aspekty sociální a ekonomické.

3.10. Obecné vymezení indikátorů vzdělávání pro udržitelný rozvoj

Pro jakýkoli rozvoj je potřeba znát porovnání s minulostí a vývoj v čase. K tomu je potřeba získávat, transformovat, přenášet a využívat nejrůznější informace ze všech rozhodovacích úrovní. Cílem práce je návrh sady indikátorů, která by pomohla hodnotit implementaci vzdělávání pro udržitelný rozvoj na úrovni základního školství ve vybraných městech.

Je potřeba odlišit pojmy data a informace, které jsou v praxi často slučovány, či zaměňovány. Data jsou většinou chápána jako statické, časově nezávislé skutečnosti. Ukazují reálný stav v určitém daném okamžiku, a proto je nelze měnit. Můžeme pouze určením jiného časového okamžiku získat nová data o realitě v tomto novém časovém okamžiku. Účelem, proč zpracovávat data, je vytváření informací. Informace tak získaným datům připisují význam. Informace tedy vyplývá z analýz, zpracování a prezentace dat. A ta jsou zpracována v takové formě, aby informace byla vhodná pro rozhodovací proces. Data jsou tímto definována jako objektivní skutečnosti, které reprezentují události, lidí, objektů a pojmů. Naopak informace je subjektivní zpracování dat pro potřeby příjemce – uživatele.

V některých fázích rozhodovacího procesu, hlavně pokud chceme společnost seznámit s daným problémem, chceme aby ho přijala a chceme zjistit účinnost přijatých opatření, jsou indikátory nejvhodnějším informačním nástrojem. S jejich pomocí lze jednoduše a srozumitelně prezentovat např. i laické veřejnosti složité komplexní jevy, aniž bychom museli užívat náročné statistické metody či popisy vazeb a vzájemných souvislostí. Indikátory jsou výsledkem zpracování a způsobu prezentace primárních dat (je to druh informace). Samy o sobě nemají smysl, ale v širších souvislostech – jsou-li zaměřeny určitým směrem, něco ukazují.

V soudobých přístupech k vytváření a hodnocení indikátorů lze rozlišit dvě hlavní skupiny: klíčové indikátory a agregované indikátory. Pro trvalý zájem médií, politiků a široké veřejnosti se vybírají indikátory klíčové. Jejich smyslem je poskytnutí jednoduché a jasné informace o vybraných klíčových faktorech. Oproti tomu indikátory agregované spojují v jediném údaji řadu skutečností s úmyslem vytvořit celkový obraz. Zatímco u souborů klíčových indikátorů jde především o správný výběr indikátorů, které jsou zajímavé pro politiky i laickou veřejnost, a které jsou dostatečně reprezentativní svou vysokou korelací s dalšími jevy, u agregovaných indikátorů musí být jednak správně vybrané proměnné a dále musí být založeny na správném agregačním algoritmu (pro sloučení dílčích dat či indikátorů).

Z předchozích kapitol vyplívají vlastnosti požadovaných indikátorů. Příkladem může být významnost. Pro toto kritérium v oblasti vzdělávání pro udržitelný rozvoj může mít svůj význam velké množství údajů. Tento význam může být buď specifický pro jednu přímo danou složku prostředí nebo jiný přímo daný jev, jako je například stav třídění školního odpadu, nebo může mít význam v širokém kontextu udržitelného rozvoje. Protože by zvolené indikátory měly být součástí rozhodovacích procesů škol či zřizovatelů, musí být jasně definované, zjišťované standartními, neměnnými jasně určenými metodami, kvantifikovatelné či kvalifikovatelné tak, aby je bylo možné porovnávat nejen v čase ale i v prostoru.

4. Charakteristika prostředí

4.1. Základní socioekonomické ukazatele

Okres Litoměřice leží podél soutoku Labe s Ohří v jihovýchodní části Ústeckého kraje. Na rozloze 1 032 km² je možné najít rovnoměrné zastoupení nížin v povodí řek i členité krajiny Českého středohoří s vyčnívajícími vrchy sopečného původu. Celkovou rozlohu okresu tvoří ze tří čtvrtin zemědělská půda. Zbytek z více jak jedné poloviny tvoří lesy. Z pohledu klimatických podmínek je okres mírně teplá, sušší oblast. K dobrým dopravním podmínkám přispívá hustá silniční síť a železniční spojení s celým územím republiky i se zahraničím.

Okres je administrativně rozdělen do 105 obcí s hustotou zalidnění 115 obyvatel na 1 km². Počet obyvatel přesahuje 119 tis., z toho 24 106 bydlících ve městě Litoměřice.

Hospodářství okresu reprezentuje především průmysl a zemědělství. Přestože míra nezaměstnanosti v Ústeckém kraji patří k nejvyšším v ČR, okres Litoměřice má v rámci tohoto kraje nezaměstnanost nejnižší a to kolem 6,3%.

Z hlediska životního prostředí došlo k výrazným změnám. Zrušily se nevyhovující provozy a zavádí se nové technologie. Koeficient ekologické stability je 0,47, což znamená, že je území značně využíváno – zejména zemědělsky. Ekosystémy mají oslabené autoregulační pochody, což způsobuje značnou ekologickou labilitu a vyžaduje vysoké vklady dodatečné energie.

V okrese Litoměřice jsou velmi vhodné podmínky pro cestovní ruch, zvláště vyhledávané jsou městské památkové rezervace, hrady, zámky, zříceniny a výhledy z vrcholů Českého středohoří.

4.2. Zdravé město

Litoměřice se pyšní označením Zdravé město, což je dobrou vizitkou a známkou kvality pro každou aktivně zapojenou obec do projektu iniciovaného zdravotnickou organizací WHO. V praxi to představuje snahy města spolupracovat s občany na rozvoji města jako místa, kde mohou kvalitně a bezpečně žít.

Cílem této práce je stanovení indikátorů vzdělávání pro udržitelný rozvoj a impulzem byl audit Města Litoměřice, které nově obhájilo vstup do nejvyšší kategorie A v projektu Zdravých měst, kde doposud z ČR bylo pouze město Chrudim.

Zdravá města se snaží poskytnout svým občanům spokojenější, zdravější a kvalitnější život, což ve skutečnosti znamená zabývat se těmi oblastmi života, které ovlivňují zdraví a pohodu obyvatel obce. Národní síť, do které jsou sdruženy města a obce nejen v ČR zajišťují výměnu zkušeností z různých relevantních oblastí. Je to například v oblasti veřejné správy podpora kvality, úroveň strategického plánování, kvalita života a zdraví, a to vše se zřetelem na udržitelný rozvoj.

V ČR je Národní síť zdravých měst mezinárodně certifikovaná asociace, poskytující členům hodnotné informace o finančních zdrojích, dále pomáhá spolupracovat s odbornými partnery, zajišťuje vzdělávání zaměstnanců úřadů v oboru udržitelný rozvoj či strategické řízení a věnuje se na celonárodní úrovni propagaci aktivit, které jednotlivá města pro své občany připravují.

Projekt Litoměřice – Zdravé město zajišťuje celoročně řadu celostátních kampaní jako např. Den Země, Národní dny bez úrazu, Světový den bez tabáku, Evropský týden mobility a Evropský týden bez aut nebo Dny Zdraví. Formou kulatých stolů, panelových diskuzí či Fóra Zdravého města jsou pořádány otevřené veřejné diskuze k problémům a rozvojovým oblastem města. Podporu organizací, institucí ale

i občanů přispívajících k rozvoji a zlepšení kvality života obyvatel města obstarává Interní grantový systém Zdravého města.

V rámci definovaného cíle práce je potřeba hodnotit, jak by měla výchova ke zdraví učit žáky, že náš život je ovlivňován prostředím, ve kterém žijeme. Chceme-li umět zdravě žít, měli bychom se naučit sledovat proměnlivý stav životního prostředí, abychom uměli správně reagovat na vzniklé situace. Děti by měly získat znalosti o tom, jakým způsobem využívat pro zdraví vše co příroda nabízí a jak přizpůsobovat naše chování současným podmínkám, aby se působení škodlivých vlivů co nejvíce omezilo. Z faktorů vnějšího prostředí se výchova nejvíce zaměřuje na škodliviny v ovzduší, vodu, vliv slunečního záření a působení hluku na naše zdraví. Faktory vnitřního prostředí se věnují zdravému bydlení, způsobům vytápění, zdravé výživě a domácímu odpadu. Všechny výše zmíněné znalosti jsou doplněny vzděláváním dětí o ochraně celkové odolnosti organismu.

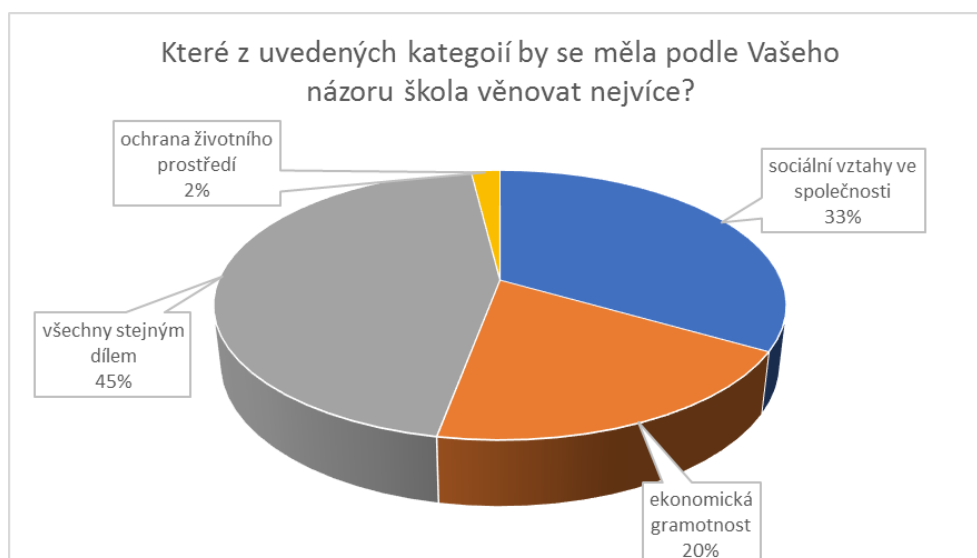
Pro splnění hlavního cíle této práce, bylo mimo jiné nutné zjistit, jak vybrané město přistupuje k tématu vzdělávání a výchovy, tj. bylo nutné odpovědět např. na otázky: Jsou ve městě organizace zabývající se vzděláváním pro udržitelný rozvoj? Podporují ho i místní školy? Iniciuje město pořádání osvětových akcí, a pokud ano, je to ve spolupráci s místními školami? Jsou podporovány sportovní kluby a jiná zájmová činnost pro rozličné cílové skupiny? Formálním rámcem pro odpovědi na tyto otázky bylo zjištění, že udržitelné město používá metodu místní Agenda 21, kterou doporučuje a rozvíjí Národní síť Zdravých měst ČR ve spolupráci s ministerstvy a mnoha odbornými partnery.

4.3. Škola jako prostor udržitelného rozvoje

Škola se dá chápat jako prostředí pro výuku dětí, tedy i vzdělávání pro udržitelný rozvoj, ale stejně tak se dá pochopit jako budova, tedy místo pro získání praktických zkušeností s postoji a cíli udržitelného rozvoje. Prostředí či budovu je možno z úhlů těchto pohledů posuzovat různými měřítky, ale vždy zůstávají stejné složky a to ekonomický, ekologický, sociální a kulturní aspekt školy jako prostoru udržitelného rozvoje. Z kvantitativního šetření vyplývá, že většina dotazovaných (45%) by preferovala, aby se škola všem výše uvedeným oblastem věnovala při své výuce stejně a neupřednostňovala jednu oblast před jinou.

Graf 1: Jednotlivé aspekty vzdělávání pro udržitelný rozvoj

zdroj: vlastní zpracování, šetření

Ekonomický aspekt postihuje sílu závislosti financí na přáních něco ve škole měnit. Nedostatek prostředků nemusí znamenat pasivní přístup. Žáci by se měli učit sami rozhodovat, které změny jsou pro ně natolik důležité, aby sami vyvinuli nějakou aktivitu k dosažení svých cílů. Mohou např. sami některé změny zvládnout svépomocí, spoluprací s rodiči či firmami z okolí, nebo mohou sami aktivně shánět finanční prostředky formou dobročinných sbírek. Pro větší projekty se nabízí partnerství s dalšími školami a organizacemi. Díky takovému partnerství se školy

mohou zapojit i do větších projektů, které mohou pomoci pokrýt výdaje na změny. Ekonomická rovina udržitelného rozvoje tedy nezahrnuje pouze finanční rámec, ale týká se např. oblasti udržitelné spotřeby a výroby, neplýtvání potravinami apod. Takto jsou tyto vědomosti vštěpovány už dětské populaci. Škola ovšem musí dbát i na vytváření dobrých vztahů se zájmovými skupinami, které mají vliv na ekonomickou činnost organizace. Většina dotázaných (61% + 31%) v rámci kvantitativního měření si myslí, že děti by se měly přímo podílet na rozvoji své školy a města, ve kterém žijí.

Graf 2: Participace dětí na rozvoji školy a města, ve kterém žijí

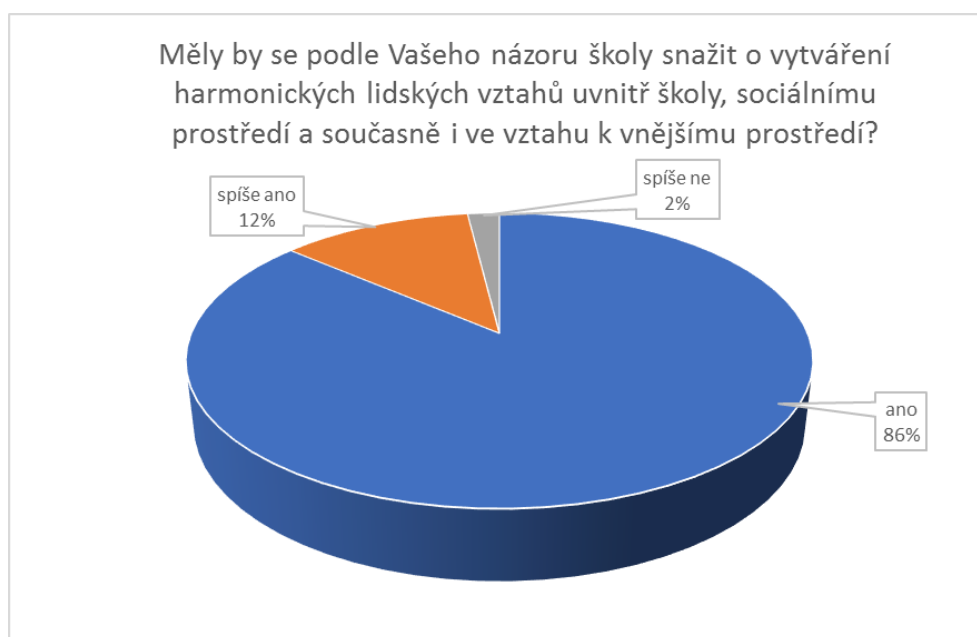

zdroj: vlastní zpracování, šetření

Ekologický aspekt se zabývá šetrností k životnímu prostředí. Školy mohou přijímat opatření na úspory energií a úspory vody, mohou předcházet znečištění vody a vzniku odpadu a v neposlední řadě se mohou zabývat recyklací – využitím vzniklého odpadu. Pokud má škola zahradu, je možné využít jí k praktické výuce porozumění významu půdy či chemického hnojení. K tomu je vhodné mít venkovní učebnu a zahradu zpřístupnit i o přestávkách. Dále může tento aspekt zahrnovat např. snahu o snižování ekologické stopy, environmentální kritéria výběru dodavatelů nebo ekologické šetrné nákupy.

Sociální aspekt naplňují momenty, kdy se děti dostávají mimo výuku sami do vzájemné interakce. K tomu mohou posloužit různé odpočinkové koutky pro setkávání dětí nebo hraní her. Z pohledu školy to je participace zaměstnanců na rozhodování, finanční či nefinanční ohodnocení pedagogů, kteří se této činnosti věnují nad rámec svých běžných povinností a v neposlední řadě vzdělávání zaměstnanců.

Graf 3: Snaha škol o vytváření harmonických lidských vztahů

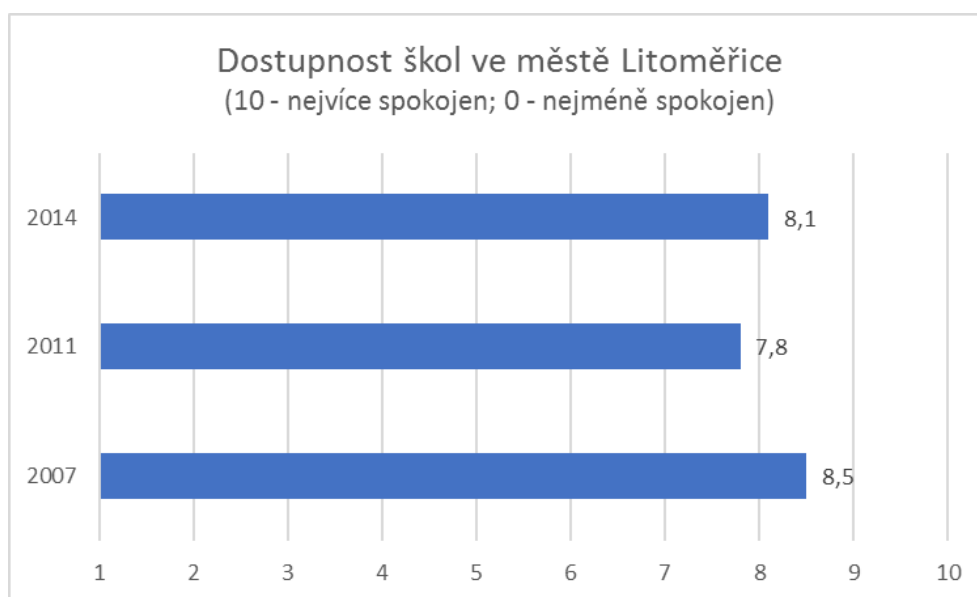
zdroj: vlastní zpracování, šetření

Kulturním aspektem je estetické působení vnitřního i vnějšího prostředí školy. Existuje řada studií o tom, že člověk preferuje pohled na přírodu, skutečnou i vyobrazenou. Toho lze částečně docílit doplněním interiéru o rostliny a exteriéru o stromy a další zeleň.

4.4. Prostředí výzkumu – základní školství

V okrese Litoměřice je 53 základních škol. Většina ze všech 53 škol spolupracovala s autorem na shromažďování podkladů pro dosažení hlavního cíle této práce. Vytvoření sady indikátorů a jejich následné testování proběhlo již jen u 8 základních škol, které jsou přímo na území Města Litoměřice. Tyto školy navíc poskytují téměř optimální obraz různých zaměření. Je zde možné najít školu s ekologickou orientací, s rozšířenou hudební výchovou, sportovní, se specializací na výpočetní techniku, s rozšířenou výukou jazyků či matematiky. Jedna ze škol dokonce pracuje v celoevropském projektu Zdravá škola, v rámci kterého podporuje zdravý životní styl a podporuje individualitu dětí.

Graf 4: Dostupnost škol ve městě Litoměřice

zdroj: vlastní zpracování, šetření Města Litoměřice

Zdravá škola je projekt Světové zdravotnické organizace (WHO), do kterého se zapojila i Česká republika. Tento projekt podporuje zdraví jasně zpracovanou, certifikovanou a realizovanou filozofií výchovy ke zdraví dětí, žáků, studentů i učitelů. Cílem je umožnit optimální vývoj každého jednotlivce v součinnosti s rodiči a obcí a to po stránce tělesné, duševní, sociální a duchovní. Litoměřická

Lingua Universal se v rámci tohoto projektu snaží o pohodu prostředí, zdravé a smysluplné učení, otevřené partnerství a učí zdravému způsobu života a dovednostem podporujícím zdraví.

Graf 5: Specializované učebny

zdroj: vlastní zpracování, šetření

Většina výše zmíněných škol pracuje v rámci svých projektů s tématy souvisejícími s udržitelným rozvojem. Pro první volbu indikátorů směřujících k cíli práce, autor vybral z těchto témat: úspory energií (skutečné úspory + využití alternativních zdrojů), odpady (sběr a třídění odpadů ve škole/obci, využívání odpadů, osvěta na téma šetrného nakládání s odpadem), vodu (ochrana vody), ekologicky šetrné spotřebitelství (propagace Fair Trade), biopotraviny (biopotraviny a místní potraviny ve školním stravování, výuka o ekologickém zemědělství), zeleň (stromy na školních pozemcích a v blízkosti školy, údržba a rozvoj školních zahrad, venkovní učebny ekologické výchovy), volná příroda (chráněná území, biokoridory, mapování krajiny, naučné stezky), místní kulturní či přírodní dědictví (interpretace historických, kulturních a přírodních zajímavostí, tradic, zvyků a to např. formou naučných stezek), doprava (bezpečné cesty do škol, cyklistická doprava, pěší trasy, dopravní řešení, ekologická doprava), veřejná prostranství

(úprava pro školu i veřejnost, instalace herních prvků) a environmentálně odpovědné podnikání.

Základní školy ve vybraném regionu se pravidelně zúčastňují i akce Mladé fórum. Zde Městu Litoměřice navrhuje k řešení nejdiskutovanější problémy mládeže a následně se výběr ověří anketou. Součástí jsou i Školní fóra, která probíhají přímo ve školách, a kde mimo problémů města žáci diskutují i o nápadech na zlepšení prostředí v jejich škole. Akce se snaží probudit u studentů zájem o prostředí školy, veřejné dění a ukázat jim, že i oni mohou rozhodovat o dalším vývoji, a něco změnit. Cílem je tedy formou komunitního projednávání získat od studentů co nejširší zpětnou vazbu k rozvoji dané školy a municipality či území z pohledu mladé generace.

Dalším místem, kde mohou žáci ZŠ přispět ke zlepšování života ve městě a okolí je Zastupitelstvo mládeže. Důležitým momentem pro vznik a působení Dětského zastupitelstva ve vybraném městě byl místní Městský úřad, který tuto dětskou aktivitu od začátku přijal jako svého regulérního partnera. Díky této možnosti se rozšiřují příležitosti seznamování a učení dětí procesům, kterými lze ovlivňovat dění ve městě.

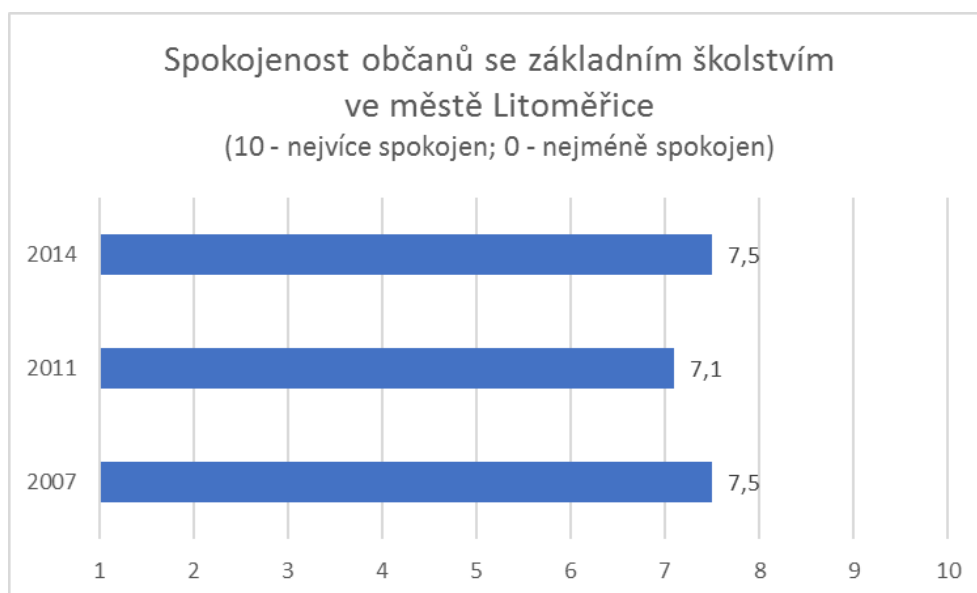
4.5. Škola pro udržitelný život

Škola pro udržitelný život je projekt podporující školy, které se otevírají komunitě a spolupracují s ní. Jsou to školy, které dávají žákům slovo a které mění své okolí k lepšímu. Žáci těchto škol mají za úkol přemýšlet o tom, co se dá udělat ve své obci nebo čtvrti pro udržitelnější rozvoj a tím přispět ke změně místa svého žití a studia. V realizaci navržených změn jim potom pomáhají učitelé, rodiče a další partneři z vnějšího prostředí školy.

Tento projekt staví na principech místně zakotveného učení a to nejen formou vzdělávání, ale hlavně tvorbou sítě škol a jejich partnerů. Jde o to, vytvořit platformu pro informování o akcích a aktivitách, které s místně zakotveným učením souvisí. Podle tvůrců projektu vychází skutečný závazek k životnímu prostředí z osobních zkušeností. Tyto zkušenosti by měly být získány na reálných místech v malém, snadno zvladatelném měřítku.

Cílem projektu je rozvoj občanské společnosti a principů místní Agendy 21, probuzení zájmu občanů o aktivní účast v oblasti věcí veřejných a tvorba dlouhodobé spolupráce školy s rodiči či jakoukoli místní organizací. Díky realizaci projektů škola pomáhá naplňovat cíle udržitelného rozvoje. Mimo realizace projektů se škola věnuje výuce orientované na potřeby skutečného života a zahrnuje do ní přirozeným způsobem osvojování kompetencí, které děti v současném světě potřebují k řešení problémů. Žáci takto získávají dovednost dlouhodobě plánovat a realizovat udržitelný rozvoj místa. Dle šetření Města Litoměřice je spokojenost se základním školstvím relativně stabilní a na čelních místech v porovnání se spokojeností středních a mateřských škol.

Graf 6: Spokojenost občanů se ZŠ

zdroj: vlastní zpracování, šetření Města Litoměřice

4.6. Fairtradeová škola

Výchovné a vzdělávací instituce nejsou jen místa výuky, ale také prostor pro komunikaci dětí a mladých lidí, kteří zde tráví hodně času, stravují se zde a komunikují spolu. To vše je příležitostí škol pro vzdělávání studentů příkladem, tedy vedení žáků k odpovědné spotřebě v rámci globálních souvislostí.

Mezinárodní iniciativa Fairtradová města zahrnuje i součást nazvanou fairtradové školy. Takto jsou označovaná místa podporující Fair trade formou osvěty a podpory prodeje produktů. Pro velký spotřebitelský potenciál jsou školy vhodným prostředím praktického příkladu principů společné odpovědnosti nejen pro žáky, ale i rodiče a učitele. Dobrou informovaností všech zmíněných je možné zlepšit životní podmínky lidí z rozvojových zemí a nebýt nevšímaví vůči globálnímu rozvojovému vzdělávání. Pro školy je přínosem např. upevnění pozice společnosti v očích žáků, rodičů i veřejnosti, dále využití praktických příkladů ve výchově a vzdělávání žáků, možnost pozitivně medializovat své aktivity, forma přidané hodnoty vůči jiným školám ve formě rozšíření učebních témat o včlenění globální odpovědnosti a v neposlední řadě aktivní přístup k plnění cílů udržitelného rozvoje.

Častými aktivitami škol jsou ochutnávky fairtradových produktů, besedy nebo výstavy k pracovním podmínkám v rozvojových zemích, zapojení městských zastupitelů, knihovny, obchodníků či místní ekologické organizace, využití jejich vzdělávacích materiálů a akreditovaných seminářů, začlenění globálních rozvojových témat do výuky, šíření informací o Fair trade, využívání fairtradových produktů ve škole. Každá škola si může z řady fairtradových produktů opatřit potřebné výrobky či suroviny. Do nápojových automatů je to káva, čaj, kakao, v bufetech čokoládové tyčinky, džus a na akce školy třeba sportovní míče. Tím může škola podpořit šetrnou produkci jak z pohledu sociálního, tak i environmentálního. Zároveň se takto stává vzorem žákům, rodičům i partnerům v otázce odpovědného nákupního chování.

Celkově je nyní v České republice 20 fairtradových škol na různých úrovních vzdělávacího systému. K získání označení Fairtradová škola musí splnit základní kritéria, jejichž naplnění hodnotí Fairtrade Česko a Slovensko. Na základě tohoto hodnocení uděluje nebo odebírá akreditovaná organizace titul.

Prvním kritériem je nejméně pětičlenná fungující řídicí skupina, podporující Fair trade. Skupinu řídí zaměstnanec školy a minimálně polovina jsou žáci. Druhé kritérium je oficiální podpora Fair trade ve formě dokumentu schváleného vedením školy. Tento dokument mimo jiné prohlašuje, že webové stránky školy budou o této problematice informovat. Třetím kritériem je integrace průřezových témat do školních vzdělávacích plánů. Čtvrté kritérium slibuje prodej fairtradeových produktů v prostorách školy a stanoví přesnou formu podpory spotřeby těchto produktů. Posledním kritériem je pořádání akcí pro veřejnost a snaha o publikování tématu Fair trade v lokálních médiích.

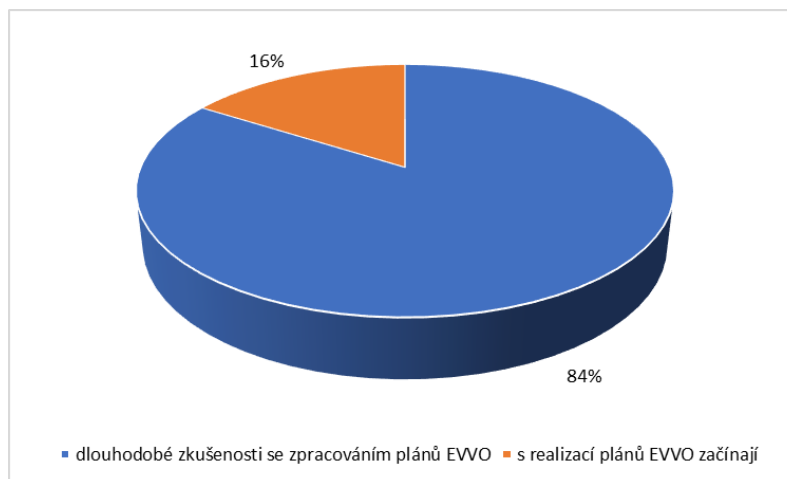
Město Litoměřice je zřizovatelem 1. Fairtradové školy v České republice. Masarykova základní škola získala certifikát 9.2.2012. Mimo jiné má tato škola certifikát Zelená škola, certifikát Prevence rizikového chování dětí a mládeže aneb Jak prožít šťastné dětství a je zapojena do projektu ekologického nakládání s vyřazeným elektromateriálem. Tato škola pravidelně pořádá i akci Férová snídaně, což je ideální typ akce, kterou může začít při pořádání osvětových akcí zaměřených na Fair trade kdokoli. Snídaní s fairtradovými produkty už byly na celém světě zorganizovány desetitisíce. Touto akcí se již tradičně slaví Světový den pro Fair trade, který připadá vždy na druhou květnovou sobotu. Masarykova škola takto zve nejen děti, rodiče a pedagogy, ale i všechny společně smýšlející spoluobčany do své školní zahrady za účelem společné snídaně z fairtradových a lokálních surovin.

5. Terénní šetření

5.1. Nastavení reportingu

Evaluace škol by především neměla být pro pedagogy postihem, ale hledáním možných řešení stávajících problémů, které brání naplňování cílů, či hledání nových možností rozvoje školy a kompetencí žáků, učitelů a v neposlední řadě i rodičů. Můžeme takto zjišťovat, za jakých podmínek byly jednotlivé cíle splněny, které aktivity škola pro jejich splnění využila, nebo proč se některé cíle nedaří plnit.

Graf 7: Zkušenosti koordinátorů ZŠ s tvorbou strategického dokumentu jako je školní plán

zdroj: Role a funkce koordinátora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, 2012

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj je možné hodnotit externě nebo interně. Pro tuto práci byla použita kombinace obou metod. Interní posouzení většinou zpracoval koordinátor činností spojených se vzděláváním pro udržitelný rozvoj, nebo zaměstnanec, který má v popisu práce připravovat podklady pro výroční zprávu školy, jež toto hodnocení obsahuje. Externí hodnocení nebylo zpracováno nezávislým auditem, ale pro účely této práce provedl evaluaci autor a výsledky konzultoval se zaměstnanci Odboru školství, kultury, sportu a památkové péče

a Útvaru strategického plánování a udržitelného rozvoje města Litoměřice. V této souvislosti je potřeba zmínit, že mimořádně důležité je zvyšování odborné i metodické připravenosti koordinátorů jednotlivých škol např. v rámci celoživotního vzdělávání.

Z výše uvedeného vyplývá, že proces průběžného hodnocení je nezbytnou součástí efektivní realizace vzdělávání pro udržitelný rozvoj ve zmíněném školním prostředí. Tato práce je pro pedagogy v plném rozsahu časově náročná, proto by možná kratší formou bylo využití metody SWOT analýzy. Ze zadání práce ovšem plyne možnost využití indikátorů pro srovnání nejen místních škol, ale i škol v jiných Zdravých městech. Indikátory jsou nástroje hodnocení a poskytují soubor měřitelných údajů, které charakterizují úroveň zmíněného vzdělávání v rámci celkové činnosti školy. Pro definici konkrétních indikátorů je důležitá mimo jiné perioda pravidelného vyhodnocování. Při stanovování indikátorů je třeba brát v úvahu existenci či absenci vzdělávání pro udržitelný rozvoj v oblasti managementu školy, výchovy a vzdělávání, zdraví a sociálním prostředí a provozu školy.

Při stanovení základního souboru indikátorů (Šimonovičová, 2008) je potřeba vycházet z konkrétních podmínek vybraných škol a vybrat ty indikátory, které jsou pro školu optimální z hlediska naplňování cílů vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Jako cyklus hodnocení se nabízí školní rok a to nejen ke své optimální délce, ale i pro povinnost zpracovávání výročních zpráv, kde by toto hodnocení bylo cenným podkladem pro další rozhodování zřizovatele o individuální podpoře jednotlivých škol.

Pro účely splnění hlavního cíle této práce bylo nejdříve nutné rozdělit oblast výzkumu na dílčí segmenty. Jako nejjednodušší se nabízel model udržitelného rozvoje, tedy rozdělení na oblast ekonomickou, výchovu a vzdělávání, zdraví a sociální prostředí a poslední oblast provozu školy.

Vybrané indikátory autor rozdělil do jednotlivých skupin dle tématu a každému indikátoru přidal charakteristiku, kritéria hodnocení a možnost součtu jednotlivých hodnot celých kategorií.

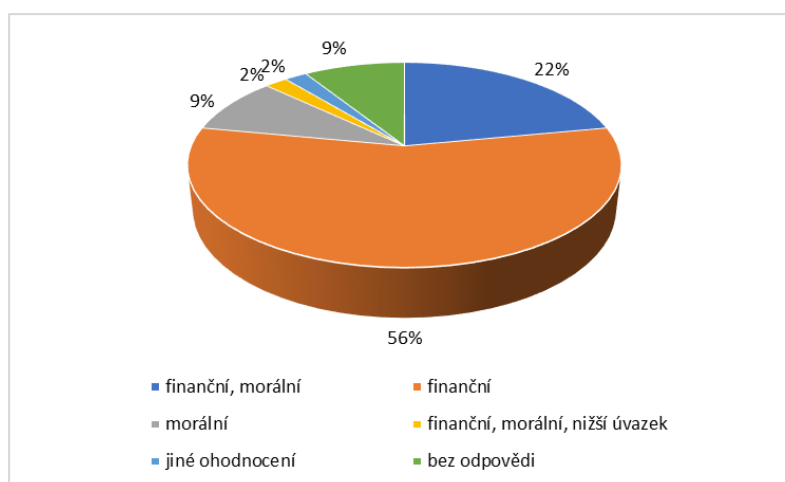
Tabulka 1: Charakteristika a hodnocení indikátoru

Indikátor	Charakteristika indikátoru	Kritéria hodnocení		Hodnota
aktivity školy se vztahem k vzdělávání pro udržitelný rozvoj	podrobnější popis posuzované činnosti a způsobu hodnocení	0	kvantifikace indikátorů podle jednotné stupnice s hodnotami 0-2 (0 = zanedbatelný nebo žádný vliv na VUR ve škole, 1 = středně velký vliv, 2 = velký vliv)	číslo přiřazené konkrétnímu indikátoru, jež dává možnost posoudit stav jednotlivých kategorií, či celé školy
		1		
		2		

zdroj: vlastní zpracování, rešerše

Ekonomické indikátory pro oblast managementu školy se zabývají snížením nákladů na provoz školy, majetkové a materiálové úspory, efektivnější využívání prostředků na platy, dosažení energetických úspor a úsporám v oblasti nakládání s odpady. Ve většině škol je většinou koordinátor, který se spolu s ředitelem školy více či méně snaží tyto činnosti řešit

Graf 8: Ohodnocení práce koordinátorů ZŠ

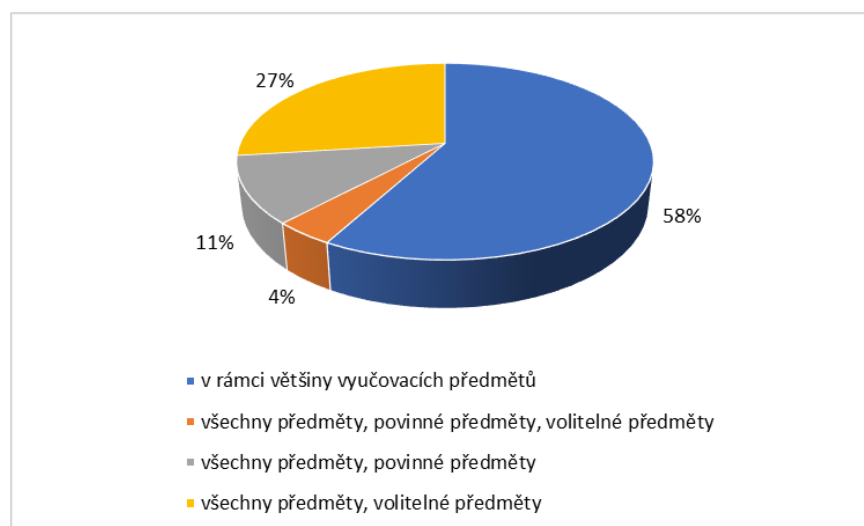

zdroj: Role a funkce koordinátora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, 2012

V rámci studie vypracované Vysokou školou evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích bylo uskutečněno dotazníkové šetření na toto téma. Z tohoto výzkumu vyplynulo, že většina koordinátorů ZŠ je ohodnocena finančně.

Indikátory pro oblast výchovy a vzdělávání sledují plošnou implementaci vzdělávání pro udržitelný rozvoj do kurikulárních dokumentů, projektové vyučování, exkurze, soutěže, konference aj. Dále se věnují vazbě školy na odbornou komunitu a pořádání odborných přednášek k aktuálním tématům udržitelného rozvoje.

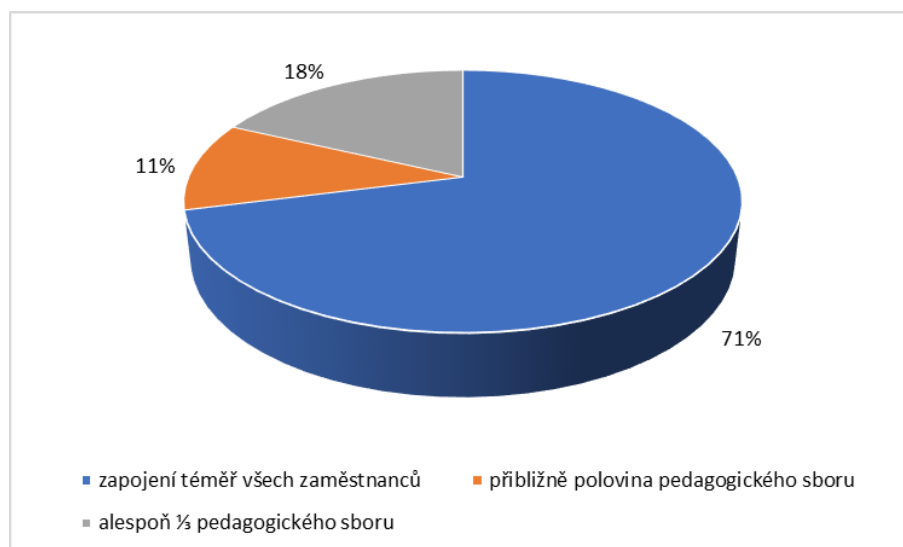
Graf 9: Implementace EVVO na ZŠ

zdroj: Role a funkce koordinátora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, 2012

Indikátory pro oblast zdraví a sociálního prostředí školy se týkají péče o zdraví. S tím je spojené stravování, sportovní aktivity a osvojování si zásad zdravého životního stylu. Dále je zde zastoupena multikulturní výchova, vzájemné lidské vztahy či problematika integrace žáků rizikových skupin.

Graf 10: Zapojení zaměstnanců ZŠ do procesu EVVO

zdroj: Role a funkce koordinátora environmentálního vzdělávání,
výchovy a osvěty, 2012

Indikátory provozu školy a jeho ekologizace jsou spojené s vytvořením plánu snižování odpadů a sledováním ekologické stopy školy ve vztahu k hospodaření s energiemi, vodou apod. Zde je ovšem nutné si uvědomit, že škola disponuje finančními prostředky zřizovatele, a to jistě ovlivní možnost plnění jednotlivých cílů, které zmíněné indikátory postihují.

V rámci příprav pro vytvoření prvního reportu o vzdělávání pro udržitelný rozvoj bylo potřeba zaměřit se ještě na několik důležitých oblastí. Zde lze použít například Analýzu důležitosti témat, ve které jde o identifikaci oblastí, které jsou z hlediska výchovy pro udržitelný rozvoj důležité jak pro společnost, tak pro skupiny, jichž se činnost škol nějakým způsobem dotýká nebo je pro ně důležitá. Výstupy této analýzy důležitosti témat jsou většinou zobrazeny v jednoduché a přehledné matici, kde z osy x vyčteme význam jednotlivých témat z interního pohledu, zatímco osa y znázorňuje skóre dosažené hodnocením stakeholderů.

Pro účely této práce se autor snažil zapojit zástupce zainteresovaných skupin. Tato fáze zahrnuje nutnost pochopit stávající rozdíl mezi skutečnými výsledky školy a tím, jak je v daných oblastech škola vnímána externími subjekty. Kvalitativním šetřením formou polostandardizovaných rozhovorů oslovuje autor všechny základní školy vybraného města a porovnává jejich přístupy k implementaci vzdělávání pro udržitelný rozvoj, a navrhuje vhodné postupy pro hodnocení účinnosti VUR. V další fázi již definuje zájmové skupiny a snaží se o pochopení jejich postoje vůči vybraným školám.

Výběr indikátorů a jejich sledování je možné označit za kritickou fázi. Protože výchova pro udržitelný rozvoj není svojí podstatou časově ani výsledkově omezená, je velice důležité správně nastavit tempo, jakým se škola bude ubírat. Cíle musí být v každém ohledu měřitelné, zapadat do dlouhodobého strategického plánu a musí za ně být zodpovědné konkrétní osoby. Snaha o splnění nastavených ročních cílů vede nejen k lepší výkonnosti v konkrétních oblastech, ale i k pozitivním dopadům na celkový výsledek školy. Vzhledem k dlouhodobosti výchovy pro udržitelný rozvoj je vhodné nastavení dlouhodobých cílů s kontrolními body stanovenými pro jednotlivé roční fáze.

Pro srozumitelnost a dostupnost reportu je třeba zvolit vhodnou strukturu zprávy. Dále by měla zpráva svým obsahem reflektovat na cílovou skupinu, pro kterou je určena. Tato by měla být začleněna do každoroční výroční zprávy, které musí školy vytvářet na příkaz zřizovatele.

5.2. Kvalitativní šetření - autoevaluace škol

Kvalitativní šetření bylo rozděleno do několika fází, jak naznačuje předchozí kapitola. Nejprve proběhlo dotazování ve 20 školách formou řízených rozhovorů dle předem vybraných indikátorů na základě informací získaných rešerší odborné literatury - viz. předchozí kapitoly. Šetření vycházelo z poznatků Dismana (Jak se vyrábí sociologická znalost, 2007). Na vzorku respondentů byla otestována jednoznačnost a srozumitelnost dotazníku, dále byly opraveny chyby, které by mohly způsobit nejednoznačnost odpovědí a nakonec byla vytvořena finální verze dotazníku obsahující 43 relevantních indikátorů rozdělených do čtyř oblastí:

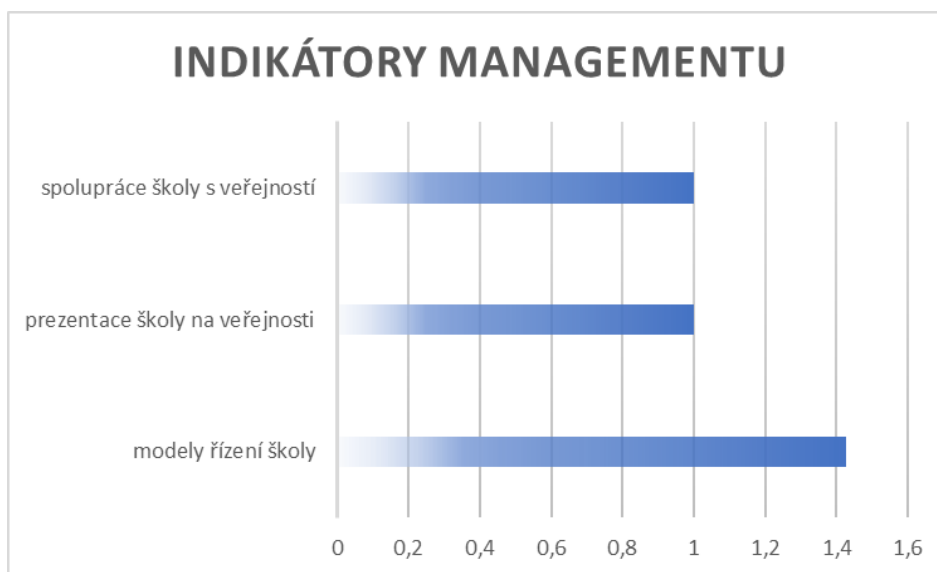
- indikátory managementu
- indikátory výchovy a vzdělávání
- indikátory zdraví a sociálního prostředí
- indikátory provozní

Tento dotazník spolu pod vedením autora práce vyplnilo 8 škol vybraných náhodným klíčem. Pro hodnocení byla použita posuzovací škála, kdy dotazovaný přiřazoval dle vlastního hodnocení zkoumaného jevu číselně označenou hodnotu od 0 do 2, kde 0 = zanedbatelný nebo žádný vliv na VUR ve škole, 1 = střední vliv a 2 = velký vliv. Podle výsledků byl navržen finální dotazník.

V průběhu srpna a září 2016 proběhlo na základě navrženého dotazníku šetření mezi základními školami na území Města Litoměřice. Hlavním cílem bylo co nejpodrobněji zjistit stav dílčích segmentů vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Tento dotazník důkladně vyplnily a odevzdaly všechny oslovené základní školy.

Indikátory managementu hodnotí, jak škola spolupracuje se širokou veřejností na problematice udržitelného rozvoje, jak je ze strany školy propagována tato politika směrem k veřejnosti, a jaké modely a programy řízení podporující udržitelný rozvoj škola využívá.

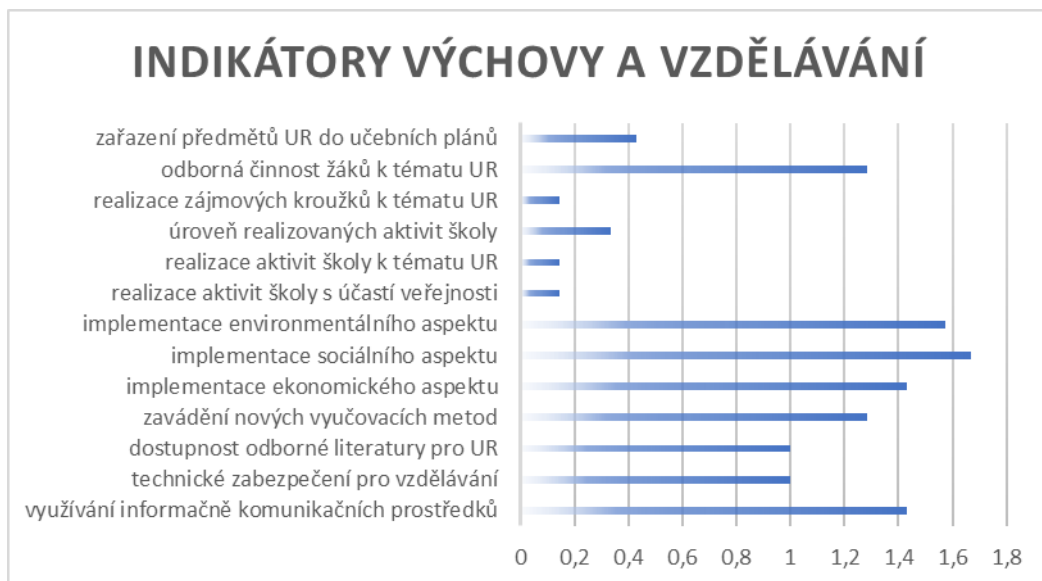
Graf 11: Indikátory managementu škol ve vybraném městě

zdroj: vlastní zpracování, šetření

Indikátory výchovy a vzdělávání byly hlavním východiskem pro cíl práce a v této fázi nejprve napomáhaly školám porozumět požadavkům vedení města na vytvoření komparativní metody. Byly to informace o zařazení předmětů (i nepovinných) zaměřených svým obsahem na problematiku udržitelného rozvoje do učebních plánů, procento žáků věnujících se v rámci svých školních aktivit problematice udržitelného rozvoje, počet zájmových kroužků školy podporujících udržitelný rozvoj, geografický rozsah aktivit realizovaných školou v rámci problematiky udržitelného rozvoje, počet aktivit realizovaných pouze na školní úrovni a počet aktivit organizovaných školou s účastí široké veřejnosti. Další část těchto indikátorů se věnovala implementaci environmentálních, sociálních a ekonomických témat udržitelného rozvoje do školních předmětů a mimoškolních aktivit. A nakonec indikátory nových metod a forem výuky, dostupnosti odborné literatury používané pro výuku a používání technických pomůcek. Celý blok těchto indikátorů uzavíralo pravidelné využívání všech dostupných komunikačních prostředků pro zvýšení informovanosti a komunikace v oblasti udržitelného rozvoje.

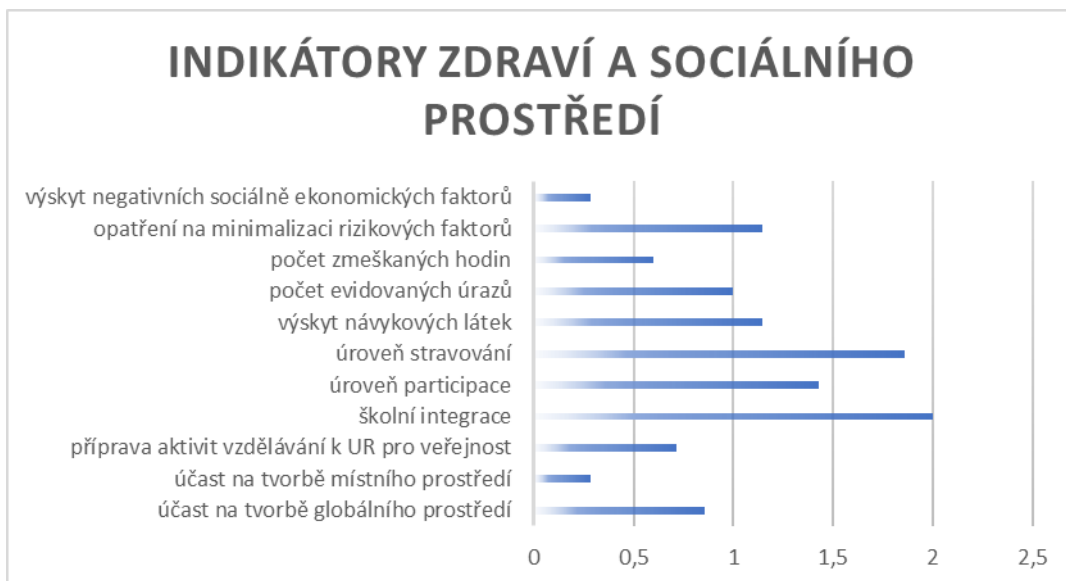
Graf 12: Indikátory výchovy a vzdělávání škol ve vybraném městě

zdroj: vlastní zpracování, šetření

Indikátory zdraví a sociálního prostředí byly nejnáročnější na pracnost ze strany vyplňující školy. Odpovědný pracovník musel posoudit, zda se v prostředí školy nevyskytly negativní sociálně-ekonomické faktory, či zda škola realizuje aktivity snižující možnost vzniku fyzikálních, chemických, biologických či sociálně-ekonomických rizikových faktorů zdraví. Dále zde školy uváděly procento zameškaných hodin ze zdravotních důvodů, počet školních pracovních úrazů, výskyt užívání návykových látek způsobujících závislost, procento pravidelně se stravujících žáků a pedagogů, integrace žáků se speciálními výchovně-vzdělávacími potřebami a účast subjektů školy a široké komunity na chodu školy. Poslední v této skupině indikátorů byl aktivní podíl školy na tvorbě místního i globálního prostředí a realizace vzdělávacích aktivit pro širokou veřejnost prostřednictvím svých pedagogů.

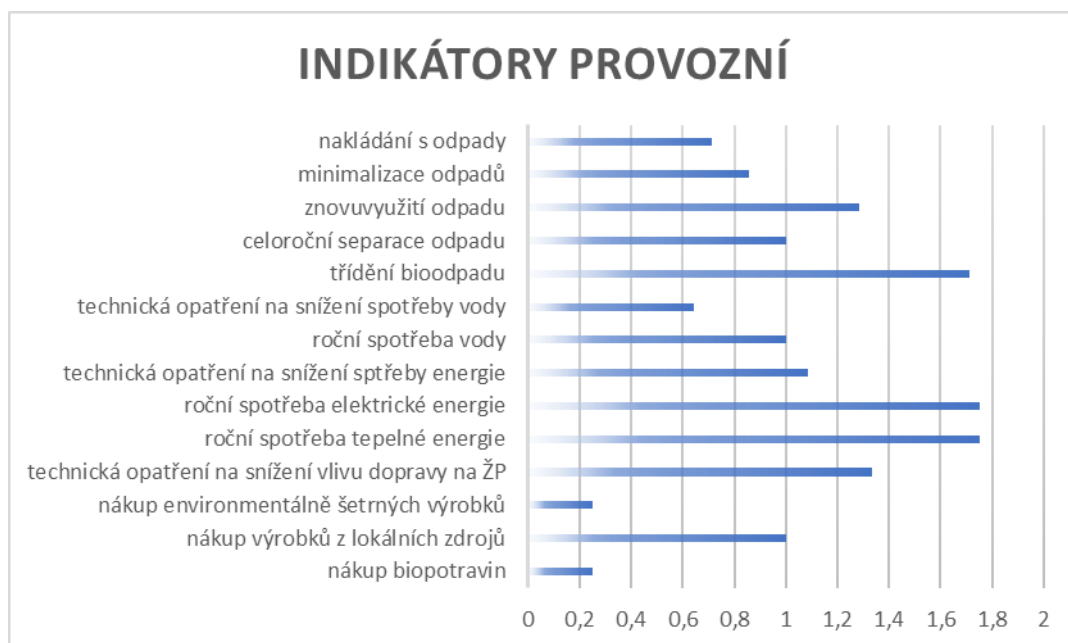
Graf 13: Indikátory zdraví a sociálního prostředí škol ve vybraném městě

zdroj: vlastní zpracování, šetření

Provozní indikátory se věnovaly škole jako prostoru pro výchovu k udržitelnému rozvoji. Posuzovaly školní postup nakládání s odpady, aktivity zaměřené na minimalizaci vzniku odpadů a následné využití odpadů či realizaci celoročního sběru separovaného odpadu, zhodnocování bioodpadu. Další část pracovala s informacemi o úsporách, jako např. procento vyměněných splachovačů za dvoufázové, procento vyměněných vodovodních baterií za baterie na fotobuňku nebo pákové baterie, množství spotřebované vody přepočtené na jeden subjekt školy, procento vyměněných žárovek za úspornější světelné zdroje, procento místností s nainstalovanými termostatickými regulátory, množství spotřebované elektrické a tepelné energie v daném roce vůči roku předchozímu. Celý blok končil indikátory o počtu aktivit realizovaných školou za účelem snížení vlivu dopravy na životní prostředí, podílu spotřebního zboží a drobného hmotného majetku s pozitivním vlivem na udržitelný rozvoj, procentu lokálních dodavatelů a procentu certifikovaných druhů biopotravin k celkovému počtu nakupovaných potravin.

Graf 14: Provozní indikátory škol ve vybraném městě

zdroj: vlastní zpracování, šetření

Pro znovu ověření správnosti dat, byly vybrány jen některé z původně navržených 43 indikátorů. Výsledek byl konzultován se zaměstnanci odboru Zdravého města a Odboru školství, kultury, sportu a památkové péče. Z vybraných indikátorů byl tedy vytvořen mnohem stručnější dotazník, a to nejen z důvodu náročnosti na zpracování ze strany základní školy, ale i pro časovou tíseň. Ta byla způsobena možností vedení Města Litoměřice, uvést některé vybrané indikátory již ve zkušební verzi při zpracování výročních zpráv základních škol za období 2015/2016, které se odevzdávají na přelomu září a října. Pro druhou fázi byly proto vybrány jen 4 souhrnné indikátory:

- management
- výchova a vzdělávání
- zdraví a sociální prostředí
- provozní

Tabulka 2: Výběr indikátorů pro výroční zprávy

Management	Spolupráce s širokou veřejností, prezentace školy, modely řízení školy	Ne - není	0
		Jen některé oblasti	1
		Všechny oblasti	2
Výchova a vzdělávání	Zařazení předmětů UR do učebních plánů, odborná činnost žáků k tématu UR, zájmové kroužky, realizace aktivit školy k tématu UR, účast veřejnosti na aktivitách školy, nové vyučovací metody, ...	Ne - není	0
		Jen některé oblasti	1
		Všechny oblasti	2
Zdraví a sociální prostředí	Negativní sociálně ekonomické faktory, opatření na minimalizaci rizikových faktorů, výskyt návykových látek, úroveň stravování, účast na tvorbě místního / globálního prostředí...	Ne - není	0
		Jen některé oblasti	1
		Všechny oblasti	2
Provozní	Použití postupu pro nakládání s odpady, , minimalizace odpadů, znovuvyužití odpadu, separace odpadu, třídění bioodpadu, snižování spotřeby vody, snižování spotřeby elektrické energie, ...	Ne - není	0
		Jen některé oblasti	1
		Všechny oblasti	2

zdroj: vlastní zpracování, šetření

Pro účely výroční zprávy byla odborem Zdravého města na základě podkladů druhé fáze testování vybraných indikátorů vypracována vzorová kapitola, kterou školy doplnily o aktuální údaje a do výročních zpráv za školní rok 2015/2016 skutečně vložily. Kapitola byla doplněna ještě o údaje konkretizující spolupráci školy s NNO v rámci vzdělávání pro udržitelný rozvoj a dále projekty realizované za účelem podpory zdraví a zdravého životního stylu, zaměřené na globální odpovědnost a fairtrade a projekty ekologické výchovy. Tyto výroční zprávy byly spolu s výsledky kvalitativního šetření posledním podkladem pro vytvoření finální verze seznamu indikátorů vzdělávání pro udržitelný rozvoj.

5.3. Kvalitativní šetření - polostandardizované rozhovory

Sestavení finální verze seznamu indikátorů ještě předcházely rozhovory s představiteli základních škol ve vybraném regionu, vedoucími odborů školství, kultury, sportu a ekonomiky Města Litoměřice, zástupci odboru Zdravého města, vybranými neziskovými organizacemi podporujícími místní vzdělávání pro udržitelný rozvoj a náhodně vybranými zástupci z řad podnikatelů. Oslovení odpovídali na následující 4 tematické okruhy:

- spolupráce škol s NNO v rámci vzdělávání pro udržitelný rozvoj
- realizace a podpora vzdělávání pro udržitelný rozvoj v základních školách
- vzdělávání, výchova a osvěta místních obyvatel v problematice udržitelného rozvoje
- volnočasové aktivity naplňující zdravý životní styl s ohledem na zachování kvalitního životního prostředí

1) Spolupráce škol s NNO v rámci vzdělávání pro udržitelný rozvoj

a) Představitelé základních škol ve vybraném regionu

Podle mínění ředitele místní ZŠ je spolupráce velmi dobrá, jen by mohlo být těchto NNO více. Určitě by měly podle jeho názoru mít finanční podporu Města, ovšem jen do jisté míry. Myslí si, že když mají NNO dostatečné finanční grantové krytí, nenutí je to shánět prostředky i jiným způsobem.

b) Vedení Města Litoměřice a Zdravé město

Dle vedoucí odboru školství, kultury, sportu a památkové péče je městě dostatek NNO a pokud nějaká místní škola poptává aktivity pro vzdělávání v rámci udržitelného rozvoje, vždy je najde. Sice si nemyslí, že nějaké NNO chybí, má pocit, že stávající jsou dobře využívány, ale rozhodně by nebránila vzniku nové, pokud by byla místní poptávka. U všech podporuje aktivně grantovou politiku a tvrdí, že jsou z valné většiny závislé na veřejných zdrojích, tedy žijí z dotací, ať už komunálních či evropských.

c) Útvar strategického plánování a udržitelného rozvoje

Koordinátorka Zdravého města a místní Agendy 21 kladně hodnotí Městem pořádaná pravidelná setkání organizací stejného charakteru. Ve formě volných uskupení se řeší nejen problémy či požadavky vůči Městu, ale i možná spolupráce. Příkladem může být dlouholetá akce Litoměřické kulturní léto, kde se na jednom plakátu sejdou všichni, kteří chtějí nějak přispět k danému tématu a dost často jsou spolupracujícími subjekty i školy. Město podporuje všechny NNO pracující v oblasti vzdělávání pro udržitelný rozvoj a pro nové je pole otevřené. Vždy je tato činnost prací vizionářů!

d) Zástupci místních podnikatelů

Majitel vybrané místní firmy, fungující v daném prostředí již více než 20 let říká, že výše zmíněných NNO je pravděpodobně dostatek, ale sám raději se svými dětmi vyhledává aktivity, kde může výchovu svých dětí ve vztahu k udržitelnému rozvoji lépe ovlivňovat.

2) Realizace a podpora vzdělávání pro udržitelný rozvoj v základních školách

a) Představitelé základních škol ve vybraném regionu

Ředitel místní ZŠ s venkovní učebnou je přesvědčen, že je tato využita minimálně z 90%. Ráno se zde připravují děti před výukou, o přestávkách tráví volný čas a po škole je obsazena družinou. Pro výuku jazyků je sice nevhodná, ale například pro výtvarnou výchovu je to vynikající prostředí. Dále se využívá i pro sociální integraci v rovině akcí školy pro děti a rodiče, oslavy, prázdninové kurzy ale i svatby. Dalším kladným krokem je podle ředitele organizace školního dětského fóra, kde děti hodnotí klady školy a definují nedostatky. Jednou za rok se sám ředitel před dětmi zpovídá z nápravy jimi definovaných negativ školního prostředí. Kritizuje v této souvislosti snahu Města o rozšíření dětského fóra na národní úroveň, protože by dle jeho názoru stačila pouze lokální. Při vzpomínce na první zmínku o Fair trade, si oslovený

ředitel vybavil slovo nesmysl. Nyní po několika letech praxe říká, že děti problematiku Fair trade vnímají a sami se ptají, kdy bude další akce, a to obzvláště žáci na prvním stupni. Zároveň upozorňuje, že je potřeba neopakovat stejné akce, ale měnit přístup, např. místo snídaně udělat fairtradovou večeři. Podle mínění ředitele školy je důležité dát lidem už v dětském věku šanci, aby formou vzdělávání poznaly zmíněné principy a v dospělosti si mohly sami vybrat, jestli budou žít v rámci zásad Fair trade. Pro poznání obnovitelných zdrojů pořádají kantoři pod jeho vedením v rámci praktického vzdělávání předváděcí akce na elektromobily a skútry, takže děti mají šanci setkat se s praktickým využitím této energie. Oslovený pan ředitel vyzdvihuje i zájem dětí o třídění odpadu, dokonce se na jejich škole třídí i elektroodpad. V této souvislosti jim chybí podpora Města např. nákup třídících nádob. Za všechny akce v rámci vzdělávání pro udržitelný rozvoj pořádající pedagogy pravidelně každý měsíc finančně ohodnocuje, pokud je dělají nad rámec svých pracovních povinností.

b) Vedení Města Litoměřice a Zdravé město

Dle vedoucí odboru školství, kultury, sportu a památkové péče je podpora součástí výše zmíněného bodu o NNO. Realizace vzdělávání je podle jejího mínění závislá na spoustě faktorů, příkladem mohou být venkovní učebny, které budou ve školách stavěny dle situování školy v okolním prostředí. Sama sice tyto učebny nezavrhuje, ale přednost by dala tomu, aby se dílčí úseky vzdělávání (např. člověk a svět nebo člověk a příroda) raději vyučovaly například v přilehlém parku. Téma dětská fóra hodnotí velmi kladně pro jejich výbornou zpětnou vazbu, kdy žáci řeknou dětskýma očima své preference či zájmy a ředitel bez tlaku zřizovatele může měnit ve škole to co je potřeba z pohledu dětských očí. Fairtradová škola by měla podle vedoucí odboru vysvětlit férové jednání či obchod, i když přiznává, že vlastní děti určitě ze školy toto vědí, ale při běžném nákupu se získané znalosti neprojeví. Na energetické úspory ve školách je potřeba vybalancovaný pohled,

protože používané fotovoltaické elektrárny či zateplení je sice v plusu, ale díky povinným dotačním prvkům (např. rekuperaci) to není vždy ekonomicky výhodné z pohledu následné údržby. Vedoucí odbor velmi citelně vnímá stále větší tlak na lepší prostředí škol. Investiční opatření sice není problematické prosadit, ale je potřeba vnímat i s tím spojenou ekonomickou návratnost. Posledním bodem bylo třídění odpadu, které dotyčná hodnotí stejně jako Fair trade, tj. ve škole děti třídí, ale když doma netřídí rodiče, děti tu dovednost domů nedonesou.

c) Útvar strategického plánování a udržitelného rozvoje

Koordinátorka Zdravého města a místní Agendy 21 z pohledu bývalého pedagoga kladně hodnotí nové výukové metody. Venkovní učebny ovšem kvalifikuje jen jako dobré rozšíření prostoru školy např. pro družinu, která s dětmi v přírodě posiluje zdravý životní styl. Pro učitele je to podle koordinátorky Zdravého města jen jedna z pomůcek, a tak se s ní musí i pracovat, aby výsledek vzdělávání k něčemu byl. Obecně tvrdí, že všechny školy zasahují do všech oblastí udržitelného rozvoje a liší se jen ve specializacích typu fairtradová škola či ekoškola. Líbilo by se jí, kdyby školy více využívaly možností praktické výuky, např. vyzkoušení městských elektrokol nebo nově zakoupených elektrovozidel. Dle jejího mínění je vzdělávání pro udržitelný rozvoj během na dlouhou trať.

d) Zástupci místních podnikatelů

Majitel vybrané místní firmy pracující v oboru pracovního nářadí a strojů hodnotí ze svého pohledu vzdělávání jako nedostatečné, protože podle jeho názoru děti své zkušenosti ze školy neumí přenést do svého rodinného prostředí. Raději své děti vzdělává v této oblasti sám a důvěřuje praktickým zkušenostem jak s obnovitelnými zdroji energií, tak třeba i tříděním odpadu, což podle jeho slov postrádá ve školní výuce. Pokud by škola používala více názorných příkladů (v této souvislosti se zmínil např. o zateplování školy a prezentaci úniku tepla), byly by děti více připraveni takto získanou informaci prakticky uchopit.

3) **Vzdělávání, výchova a osvěta místních obyvatel v problematice udržitelného rozvoje**

a) Vedení významných neziskových organizací v regionu

Ředitel místní základní školy si myslí, že pokud místní obyvatelé chtějí, mají možnost zúčastňovat se i akcí pořádaných k problematice udržitelného rozvoje školou. Osobně je spokojen s návštěvností rodičů, prarodičů, příbuzných a dokonce i lidí z ulice na akcích pořádaných jeho školou jako jsou „čarodějnice“, fairtradové akce, nebo třeba „americký den“.

b) Vedení Města Litoměřice

Dle názoru vedoucí odboru školství, kultury, sportu a památkové péče je podpora vzdělávání místních obyvatel zakotvena ve strategickém plánu města Litoměřice, který se snaží město dodržovat.

c) Útvar strategického plánování a udržitelného rozvoje

V předchozím okruhu zmínila koordinátorka Zdravého města a místní Agendy 21, že vzdělávání pro udržitelný rozvoj ať už ve školách či jako osvěta místních obyvatel je během na dlouhou trať. Jako příklad uvedla akce pořádané v nemocnicích a domovech pro seniory. Říká, že pochopí co je Fair trade, ale výrobky si hned nekoupí. Musí dospět k přesvědčení, že je to správné a že sami nákupem netratí. Věří, že většina jednou tyto vědomosti v praxi využije.

d) Zástupci místních podnikatelů

Dva majitelé vybraných místních firem se nezávisle na sobě shodují v nedůvěře ve vzdělávání, výchovu či osvětu obyvatel města a proto se snaží veškerý volný čas trávit s rodinou mimo město a objevovat nové informace v problematice udržitelného rozvoje vlastní aktivitou.

4) Volnočasové aktivity naplňující zdravý životní styl s ohledem na zachování kvalitního životního prostředí

a) Vedení významných neziskových organizací v regionu

Ředitel místní základní školy je přesvědčen, že ve městě je dostatek otevřených sportovišť, čeho není dostatek, jsou tělocvičny. Dále vyslovuje názor, že vedení všech neziskových organizací by mělo být absolutně apolitické, protože právě množství a kvalita infrastruktury určené pro aktivity naplňující zdravý životní styl je silně ovlivněna současnou politickou situací. Úklid po akcích je podle mínění pana ředitele výborný jen na místech viditelných, jako je náměstí, ale nikoli např. po zápase na zimním stadionu. Sám cítí stud, když vidí při příjezdu do Litoměřic ceduli „Vítá Vás královské město Litoměřice“ a vzápětí se objeví ukázka neskutečného nepořádku. V tomto případě by ocenil větší iniciativu technických služeb při běžném úklidu, jako reakci na počasí či řešení lokálních problémů.

b) Vedení Města Litoměřice

Vedoucí odboru školství, kultury, sportu a památkové péče uvádí v této souvislosti své přesvědčení o tom, že volnočasové aktivity není problém provozovat. Kapacita relevantních zařízení je na první pohled dostatečná, ale pro dosažení např. sportovní výkonosti je stále poptávka po dalších prostorách. Litoměřice jsou charakteristické označením „sportující město“, ale zmíněné vedoucí odboru např. chybí na sportovních akcích možnost jak sportovců, tak diváků třídít odpad. Uznává, že ne všichni by to využili, ale i ta část, která by třídila, by byla minimálně dobrým vzorem pro ostatní. Tuto myšlenku promítá na svém odboru formou písemné podmínky do dotačních smluv, kdy se obdarovaný zavazuje, že umožní na svých akcích třídění odpadu.

c) Útvar strategického plánování a udržitelného rozvoje

Koordinátorka Zdravého města a místní Agendy 21 si myslí, že možností aktivit naplňujících zdravý životní styl je dost. Kladně hodnotí otevřené školní sportovní areály pro veřejnost, plánovanou „bosou

stezku“, aj. Dále říká, že v Litoměřicích je dostatek sportovišť vzhledem k počtu obyvatel, ale stále trvá poptávka po dalších. Na všech akcích sportovního, kulturního či sociálního charakteru by přivítala kontejnery na tříděný odpad. Rozhovor končí s myšlenkou, že lidé nechtějí změnu a proto snahy dělat věci, které jsou správné, hodnotí velmi vysoko. Dle jejího názoru 5% lidí, co něco chce, má pořád něco co by se zlepšit dalo. Zbývajících 95% je spokojeno s tím co je.

d) Zástupci místních podnikatelů

Majitel vybrané místní firmy zmiňuje v rozhovoru zkušenosti ze zahraničí, které se často liší od českého prostředí. Uvádí na příkladech, jak by například město mohlo svážet odpad z akcí na své pozemky a tam ho ještě dodatečně třídit. A to nejen pro kladný přístup k udržitelnému rozvoji, ale i profit z prodeje tříděného odpadu.

V kvalitativním šetření vyjádřilo svůj názor 15 zástupců místních základních škol, 5 zaměstnanců odboru školství, kultury, sportu a památkové péče, 3 pracovníci útvaru strategického plánování, 2 zástupci vedení města a 8 místních podnikatelů. Vše by se dalo shrnout v následující tabulce:

Tabulka 3: Shrnutí kvalitativního šetření

NNO	mimo škol se všichni shodují na dostatečném počtu NNO
VUR na ZŠ	jedině místní podnikatelé hodnotí vzdělávání jako nedostatečné
místní obyvatelé	mimo podnikatelů shoda ostatních v množství možností vzdělávání místních obyvatel, ovšem shoda všech na nízké míře využití
volnočasové aktivity	shoda všech v dostatku sportovišť i kulturního vyžití, mezery ještě v úklidu po akcích

zdroj: vlastní zpracování, šetření

5.4. Kvantitativní šetření

Kvantitativní šetření vycházelo z poznatků Dismana (Jak se vyrábí sociologická znalost, 2007). Nejdříve byla provedena pilotní studie nestandardizovaným rozhovorem pro zjištění, zda požadovaná informace v populaci existuje. Deset náhodně vybraných obyvatel Litoměřic bylo dotázáno, zda mají jisté povědomí či vlastní zkušenosti se vzděláváním pro udržitelný rozvoj v rámci základního školství vybraného města. Na základě těchto zjištění byla sestavena první verze dotazníku pro předvýzkum. Na vzorku 20 respondentů byla otestována jednoznačnost a srozumitelnost dotazníku. Dále byly opraveny chyby, které by mohly způsobit nejednoznačnost odpovědí, a byla vytvořena finální verze dotazníku obsahující 11 otázek. Dotazníkové šetření bylo provedeno pomocí standardizovaného dotazníku.

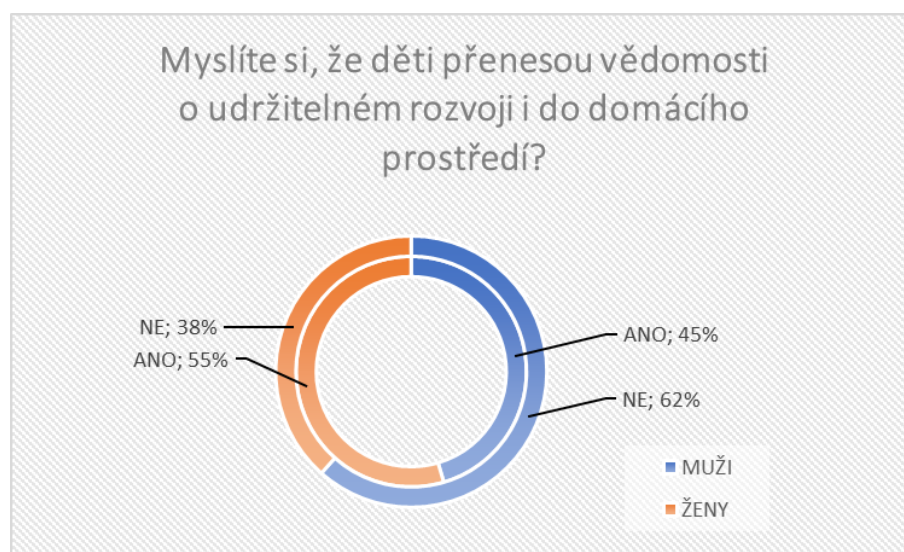
Samotné dotazování proběhlo formou řízeného rozhovoru (tazatel se ptá a zaznamenává odpovědi dotázaného). Šetření bylo prováděno v průběhu února 2017 mezi obyvateli města a samotné dotazování probíhalo na veřejnosti. Respondenti (obyvatelé starší 18-ti let) byli vybráni kvótním výběrem dle základních charakteristik (věk, pohlaví). Cílem bylo získat minimálně 120 vyplněných dotazníků. Výsledky byly zpracovány v prostředí programů MS Access a MS Excel. Totéž bylo provedeno ve Městě Chrudim, jež je z několika hledisek podobné a účelem bylo zjistit, zda vybrané indikátory jsou vhodné i pro toto město a jestli by v budoucnu bylo možné takto porovnávat úroveň implementace vzdělávání pro udržitelný rozvoj v základním školství.

Dotazovaný vzorek v počtu 120 osob obsahuje zhruba stejné zastoupení žen (53%) a mužů (47%), většinou vysokoškolského vzdělání (61%) a většina má v rodině alespoň jedno dítě (69%)

Protože kvantitativní šetření bylo jen podpůrnou informací, která má pomoci při formulaci závěrů šetření, nebyla zvolena hlavní výzkumná otázka, jen dílčí hypotézy:

- a) Přesvědčení dospělých o tom, že si děti přenesou ze školy vědomosti o udržitelném rozvoji do domácího prostředí, nezávisí na pohlaví dotazovaného. Výsledek hladiny statistické významnosti vypočítaný pomocí funkce χ^2 s hodnotou 0,326 je menší než 0,05 a nulovou hypotézu tedy zamítáme. Přesvědčení dospělých o tom, že si děti přinesou ze školy vědomosti o udržitelném rozvoji do domácího prostředí, závisí na pohlaví dotazovaného! Téma bylo součástí kvalitativního šetření, kde se k této věci formou řízeného rozhovoru vyjadřovali místní občané, podnikatelé, ředitelé škol a zástupci Města Litoměřice.

Graf 15: Přenos vědomostí ze školy do domácího prostředí

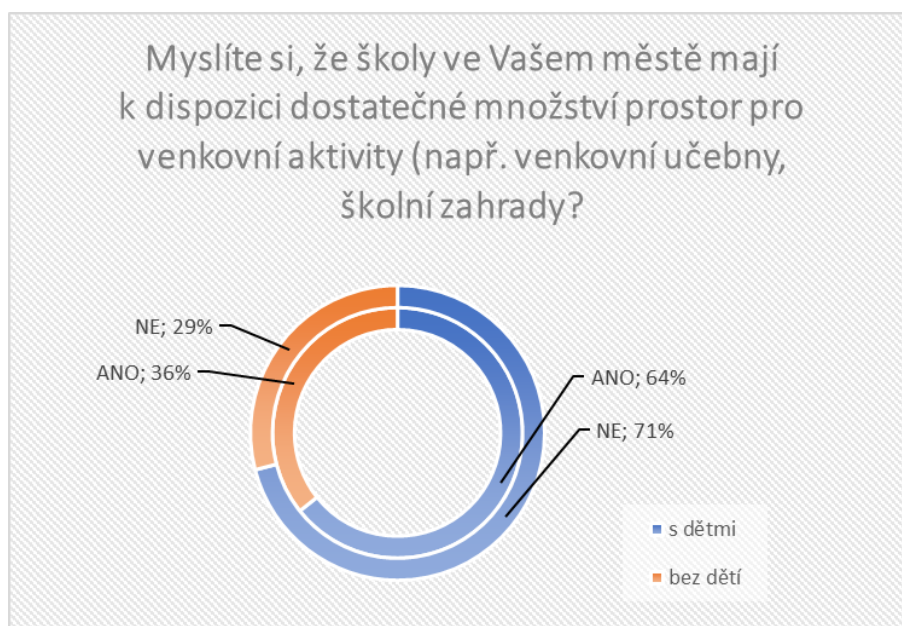

zdroj: vlastní zpracování, šetření

- b) Hodnocení množství prostoru, který mají školy k dispozici pro venkovní aktivity, nezávisí na tom, zda dotázaný dospělý má děti. Výsledek hladiny statistické významnosti vypočítaný pomocí funkce χ^2 s hodnotou 0,654 je větší než 0,05 a nulovou hypotézu tedy nemůžeme

zamítnout. Hodnocení množství prostoru, který mají školy k dispozici pro venkovní aktivity tedy nezávisí na tom, zda dotázaný dospělý má děti! Téma bylo součástí kvalitativního šetření, kde se k této věci formou řízeného rozhovoru vyjadřovali místní občané, podnikatelé, ředitelé škol a zástupci Města Litoměřice.

Graf 16: Prostory pro venkovní aktivity

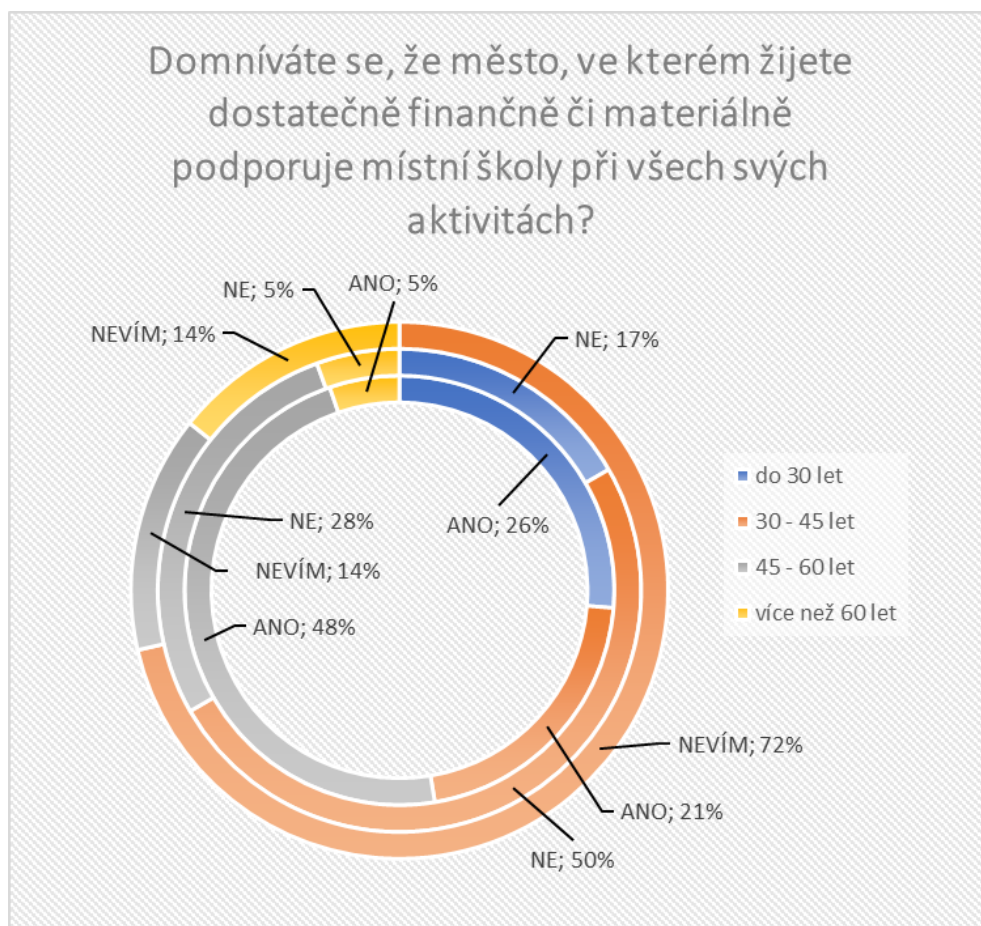

zdroj: vlastní zpracování, šetření

- c) Povědomí o finanční či materiální podpoře akcí pořádaných školou ze strany města nezávisí na věku dotazovaného.

Výsledek hladiny statistické významnosti vypočítaný pomocí funkce χ^2 s hodnotou 0,236 je menší než 0,05 a nulovou hypotézu tedy zamítáme. Povědomí o finanční či materiální podpoře akcí pořádaných školou ze strany města tedy závisí na věku dotazovaného! Téma bylo součástí kvalitativního šetření, kde se k této věci formou řízeného rozhovoru vyjadřovali místní občané, podnikatelé, ředitelé škol a zástupci Města Litoměřice.

Graf 17: Finanční či materiální podpora škol při aktivitách v rámci UR

zdroj: vlastní zpracování, šetření

Shrnutí:

Na základě rešerše odborné literatury, identifikace relevantních skupin a určení vhodných kompetencí tedy vznikla první verze dotazníku určená pro autoevaluaci vybraných škol. Po vyhodnocení zmíněného dotazníku pokračovalo kvalitativní šetření formou rozhovorů s dotčenými aktéry a následně ještě ověření hypotéz kvantitativním šetřením formou dotazníku. Závěry z předchozích fází výzkumu byly autorem vyhodnoceny a dále byla vypracována **konečná verze seznamu 36 relevantních indikátorů** (viz. příloha A) rozdělených do čtyř oblastí pro možnost celkového hodnocení jednotlivých částí vzdělávání pro udržitelný rozvoj či celkové úrovně implementace na jakékoli základní škole.

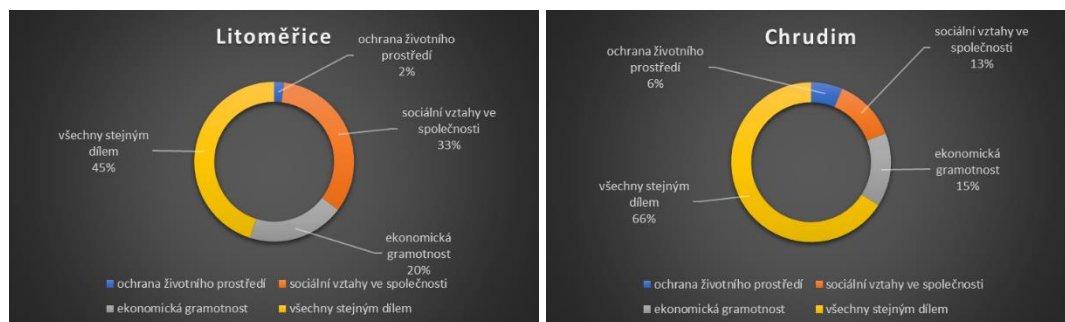
6. Zhodnocení výsledků a diskuze

6.1. Porovnání výstupů ve městech Litoměřice a Chrudim

Hlavní cíl této diplomové práce byl formulován dle požadavku vedení Města Litoměřice, které ve srovnání s Městem Chrudim (obě v kategorii A Zdravých měst) postrádá přehledné monitorování aktivit základních škol v rámci vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Prozatím zde byl jen monitoring v rámci autoevaluace samotných škol. První hodnocení pomocí stanovených indikátorů proběhlo poprvé v obou městech v roce 2016, což poskytlo mnoho dat pro srovnání jednotlivých měst, a tedy i podklady pro finální tvorbu indikátorů, které by mohly být použity i v jiných městech než výše zmíněných. Metodika výběru indikátorů vychází z Indikátorů trvalo udržitelného rozvoje škol (Šimončovičová, Šudý, 2008).

První téma kvalitativního šetření, tedy spolupráce škol s NNO v rámci vzdělávání pro udržitelný rozvoj je z pohledu komparace vybraných obcí na podobné úrovni. V obou městech existuje dostatečné množství organizací zabývajících se problematikou vzdělávání pro udržitelný rozvoj, a to ve všech jeho pilířích. Dle výsledků kvantitativního šetření formou dotazníků v obou porovnávaných městech převládá názor o tom, že všem tématům udržitelného rozvoje by měl být věnován stejný prostor. V Litoměřicích je ještě velmi výrazný rozdíl podílu respondentů, kteří preferují i výchovu k sociálním vztahům ve společnosti.

Graf 18, 19: Preference občanů vzhledem k pilířům udržitelného rozvoje

zdroj: vlastní zpracování, šetření

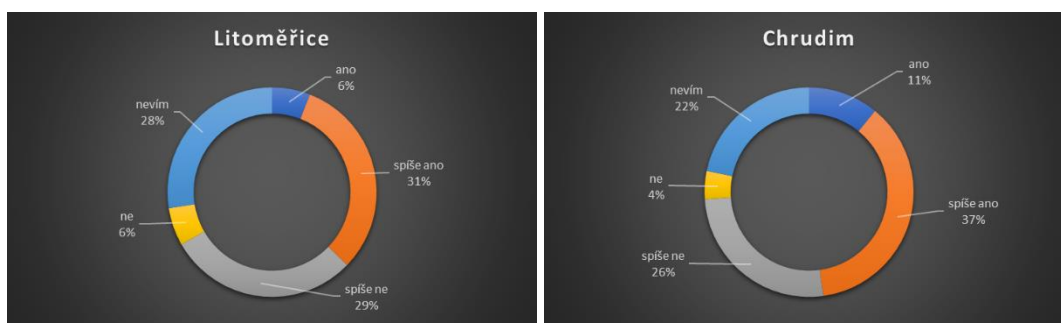
Většinou jsou zmiňované organizace volně přístupné široké veřejnosti a věnují se různým cílovým skupinám, jež se nenásilnou formou učí přijímat a respektovat přírodu a svět kolem nás. Vše je v obou městech podporováno granty Zdravého města a MA 21. Podpora rozvoje principů udržitelného rozvoje probíhá v Litoměřicích na rozdíl od Města Chrudim nejen pomocí grantů, ale i formou zajištění zázemí pro realizaci vzdělávání. Toto vzdělávání nebývá samostatně řešeno jako cíl grantového projektu, ale spíše jako součást zamýšlené akce. Zázemí je poskytováno např. ochotnickým divadelním souborům, kulturním spolkům nebo turistickým oddílům mládeže, které se podílí na osvětových akcích. NNO působící v obou městech mají potřebnou podporu pro činnost a rozvoj. Existuje tedy zavedená funkční síť spolupráce a snahou obou měst je zapojení podnikatelského sektoru. Při zabezpečování fungování komunitního plánování a síťování se počet zapojených subjektů mění podle aktuálního zájmu dotčených organizací. Partnerství NNO a místních škol se projevuje především ve vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Jako vhodná platforma pro podporu partnerství mezi organizacemi se jeví setkávání v rámci projektů Zdravého města a MA21.

Druhé téma realizace a podpora vzdělávání pro udržitelný rozvoj v základních školách má v obou městech opět podobné souhrnné hodnoty, ale liší se dílčí skladbou. Oba zřizovatelé poskytují svým ZŠ příspěvek na provoz, který slouží i pro financování vzdělávání pro udržitelný rozvoj nad rámec ŠVP. V obou městech se školní zahrady využívají i jako přírodní učebny, pomáhající chápat přírodu a okolní život především na základě vlastních prožitků. Většinou mají učebny podobu zahradního altánu, ve kterém probíhá vyučování na čerstvém vzduchu a zároveň ve stínu. Chrudim zapojuje školy do tvorby MAP (místní akční plány) pro podporu škol formou spolupráce zřizovatele a ostatních aktérů ve vzdělávání. Konkrétně to znamená společné informování, vzdělávání a plánování partnerských aktivit pro řešení místně specifických problémů a potřeb. Jeden z dílčích rozdílů podpory obou měst je v přímé finanční podpoře. Chrudim dává přednost podpoře při organizaci akce. Město má s většinou škol partnerskou smlouvu o spolupráci na projektu Zdravé město, čímž se školy při účasti přirozeně síťují. V Litoměřicích je

vidět snaha o vícezdrojové financování z dotačních titulů. Město organizuje pravidelná setkání ředitelů škol, na kterých informuje zúčastněné o aktuálních projektech, možných společných aktivitách a možnostech získání financí z vypsanych dotačních titulů. Obecně lze říci, že materiální i finanční podpora od zřizovatele je v Litoměřicích vždy zajištěna.

V otázce podpory místních škol se kvantitativní a kvalitativní šetření lehce rozchází. Z kvantitativního šetření pomocí dotazníků je sice zřejmá shoda v obou městech, ale názorově se rozchází veřejnost a odborní garanti výuky či zástupci zřizovatele. Nicméně je v obou městech poměrně velká část populace, která neví jak podpora města funguje.

Graf 20, 21: Existence podpory aktivit udržitelného rozvoje ze strany měst

zdroj: vlastní zpracování, šetření

V obou městech jsou podporovány Stoly mladých na veřejném fóru Desatero problémů města, což je akce, při které jsou definovány nejpálčivější problémy očima žáků, dále se formou ankety ověřují na školách a následně jsou předkládány zastupitelstvu měst. V Litoměřicích navíc žáci mohou být aktivně zapojeni do Mladého fóra, Dětského zastupitelstva či Simulační hry o komunální politice. Posledním rozdílem je prvenství Litoměřic v získání certifikátu 1. Fair tradeová škola v České republice. Obě dvě města v rámci svých aktivit pamatují na formální vzdělávání z hlediska udržitelného rozvoje ve školách i ostatních školských zařízeních, kterým zprostředkovávají materiální a odbornou podporu. K této patří i distribuce didaktických materiálů pro vzdělávání k udržitelnému rozvoji a většinou v rámci jednotlivých kampaní. Nedostatkem srovnávání je skutečnost, že

nelze přesně vyčíslit hodnotu takto poskytované pomoci. V rámci besed připravených městy v rámci MěÚ na téma UR a MA 21 mají přístup zdarma i učitelé škol.

Protože obecným trendem je snižování energetické náročnosti budov, má většina škol také zpracovaný ekologický audit a Environmentální prohlášení, která by měla vést k úsporám energií. V obou městech je zaměstnán energetický manažer města, který pravidelně sleduje a vyhodnocuje spotřebu energií a navrhuje možnosti efektivnějšího uživatelského chování za účelem úspor energií. V posledních letech došlo v obou městech ke snížení spotřeby energií v ZŠ, a to většinou investicemi na výměnu oken a zateplení fasád budov. V Litoměřicích jsou v současné době z prostředků rozpočtu města budovány fotovoltaické elektrárny za účelem výroby elektrické energie pro hlavní činnost školy, jako krok k energetické soběstačnosti z obnovitelných zdrojů, což opět pomáhá při výchově pro udržitelný rozvoj.

Obě města podporují třídění odpadů, v rámci kterého byly školám zdarma dodány koše a před budovy kontejnery na tříděný odpad. Některé školy třídí i elektroodpad a použité baterie. V Litoměřicích mají některé školy sjednanou odměnu za svoz papíru, čímž se snaží dětem přiblížit jednu z částí ekonomického pilíře udržitelného rozvoje.

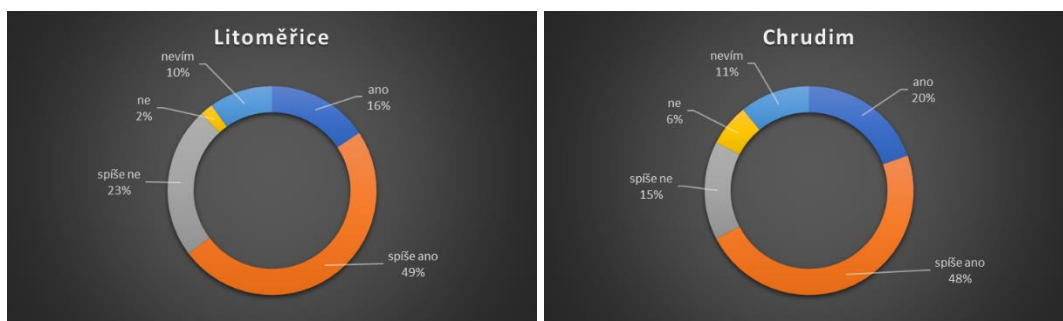
V obou městech je vzdělávání pro udržitelný rozvoj zahrnuto do školních vzdělávacích plánů, takže učitelé jsou finančně odměňováni z prostředků státního rozpočtu prostřednictvím krajských úřadů. O výši odměny rozhodují ředitelé jednotlivých škol. Odměňování učitelů zajišťujících vzdělávání a osvětu v oblasti udržitelného rozvoje nad rámec svých pracovních povinností probíhá pravidelně pouze ve Městě Chrudim, kde mají i nastavena pravidla hodnocení.

Třetí téma je vzdělávání, výchova a osvěta místních obyvatel v problematice udržitelného rozvoje. Obě města zachycují vzdělávání pro udržitelný rozvoj ve svých dokumentech – Strategickém plánu, Akčním plánu a v Chrudimi ještě v Plánu zdraví a kvality života. Města systematicky řeší a zdokonalují přípravu v oblasti vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Všem cílovým skupinám je nabízena odborná pomoc při prosazování myšlenek udržitelného rozvoje. Je vidět i snaha

o zaměření na všechny tři pilíře – ekologii, sociální oblast a ekonomiku. Chrudimský zpravodaj informuje pravidelně občany o třídění odpadu a provozu sběrného dvora, zatímco v Litoměřicích je nabízena pomoc na webových stránkách či přímo ve sběrném dvoře, nebo Ekoporadně, provozované Střediskem ekologické výchovy SEVER. V obou městech existují i komunitní centra vytvářející pozitivní vazby mezi obyvateli obce.

V obou městech panuje shoda ohledně názoru, jestli děti přenesou vědomosti o udržitelném rozvoji i do domácího prostředí:

Graf 22, 23: Přenesou děti vědomosti o udržitelném rozvoji do domácího prostředí?

zdroj: vlastní zpracování, šetření

Obě města pravidelně pořádají řadu osvětových kampaní. U tradičních akcí je znát trend zvyšující se spokojenosti občanů s průběhem kampaně. Akce většinou vychází z provedených analýz problémů měst a připravují se pro různé cílové skupiny. Zdravé město Litoměřice koordinuje mnohem více akcí s tematikou udržitelného rozvoje, a to nejen ve vlastní realizaci, ale také s finanční podporou projektů zaměřených na tuto oblast, kde pořadatelem je jiný subjekt. Častými partnery jsou NNO. Všechny vzdělávací a osvětové akce jsou v obou městech cíleny na všechny věkové kategorie od nejmenších předškoláků až po seniory. Při akcích a kampaních Zdravého města je podporována mezigenerační spolupráce.

Poslední téma jsou volnočasové aktivity naplňující zdravý životní styl s ohledem na zachování kvalitního životního prostředí. Tato část je věnována stabilitě a kapacitě komunitních center, poskytující volnočasové aktivity. V obou městech jsou

komunitní centra jejichž kapacita roste dle zájmu místních obyvatel. Tyto centra poskytují dostatečně široké spektrum činností na podporu kvalitního životního prostředí.

V otázce sportovišť je přístup vybraných měst různý, přesto že obě mají na svém území mnoho desítek hřišť, často volně přístupných i široké veřejnosti. Chrudim má na rozdíl od Litoměřic mezi sportovišti i areál městských lesů s lesní tělocvičnou, rozhlednou a lanovým parkem. Město neustále zvyšuje kapacitu sportovišť, jež jsou ve vlastnictví města Chrudim. Údržbu a opravy sportovišť a dětských hřišť provádí město Chrudim. Město Litoměřice má nadprůměrnou sportovní infrastrukturu vzhledem k počtu obyvatel, což je možná dáno i existencí sportovišť, jež nejsou v majetku města (např. Slavoj, Sokol). Přesto poptávka po sportovní kapacitě stále roste. Údržbu a opravy sportovišť v majetku obce provádí město Litoměřice, na opravy a údržbu ostatních přispívá formou dotací a grantů. Obě města mají dostatek sportovišť pro všechny cílové skupiny, včetně seniorů a handicapovaných. V obou městech je také zajištěna stabilní finanční podpora sportovním klubům přímo z rozpočtu obce. V Litoměřicích tato podpora významně narostla v souvislosti s novelou zákona o loteriích a jiných podobných hrách. Společné pro vybraná města je podpora prioritních sportů, která bývá přidělena s ohledem na tradici sportovního odvětví ve městě, vybudované sportovní zázemí, širokou mládežnickou základnu, nejvyšší hranou soutěž a návštěvnost sportovních utkání občany města.

Veškeré volnočasové aktivity v obou městech jsou organizovány tak, aby dbaly na ochranu životního prostředí, což je prioritní snahou zapojení do sítě Zdravých měst. K pořádání akce ve volném prostoru musí být vyřízeno vyjádření odboru životního prostředí a dále je nutné zajistit svoz odpadu.

6.2. Zhodnocení výsledků

Během zpracování této diplomové práce proběhly všechny předem stanovené fáze, zakončené **návrhem vybraných 36 indikátorů** (viz. příloha A). Po rešerši odborné literatury autor identifikoval relevantní aktivity (Zdravé město, škola jako prostor udržitelného rozvoje, Zdravá škola, škola pro udržitelný rozvoj, fairtradová škola) a sestavil první verzi dotazníku pro vstupní autoevaluaci škol. Dílčí závěry byly vždy konfrontovány se zástupci Útvaru strategického plánování a udržitelného rozvoje a Odboru školství, kultury, sportu a památkové péče města Litoměřice. Autoevaluace škol proběhla během letních prázdnin 2016, kdy autor osobně asistoval při vyplňování dotazníků u jednotlivých škol. Výsledky byly poprvé použity pro výstup v rámci povinných výročních zpráv za školní rok 2015/2016.

Kvalitativní šetření pomocí polostandardizovaných rozhovorů o výsledku prvního testu ukázalo velmi rozdílný přístup ze strany škol a zřizovatele – města, potažmo ještě široké veřejnosti. Na základě těchto informací autor upravil sadu indikátorů z prvního dotazníku dle aktuální situace. Výsledky této fáze opět konfrontoval s odpovědnými osobami, stejně jako v předchozích případech, jen zde přizval ještě zástupce města Chrudim, jež je jako jediné srovnatelné v kategorii Zdravých měst. Pro podporu závěrů autor ještě vypracovat rychlý dotazník pro širokou veřejnost.

Kvantitativní šetření přineslo výsledky v podobě potvrzení či vyvrácení předchozích závěrů a podpůrných hypotéz. Občas se objevila i myšlenka tématu, které v předchozích šetřeních absentovalo. Podružně zde šla určit závislost povědomí široké veřejnosti o vzdělávání pro udržitelný rozvoj na pohlaví, věku či přítomnosti dětí v rodině. Vzhledem k celkem vyrovnanému vzorku mužů a žen v celkovém počtu cca 0,5% počtu obyvatel vybraného města je možné tento považovat za relevantní.

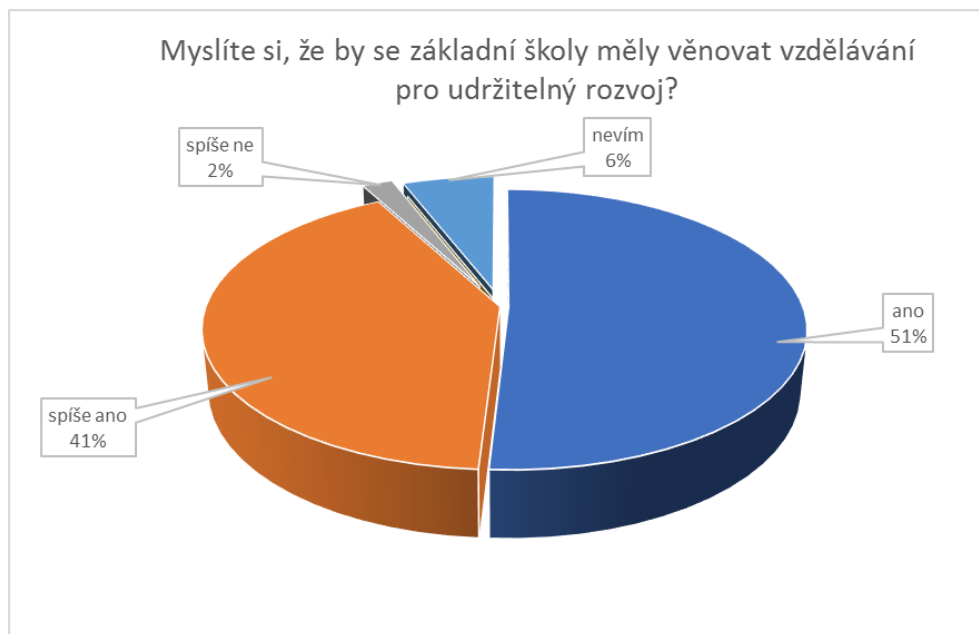
Na základě výsledků obou šetření autor vypracoval konečnou verzi indikátorů určených pro hodnocení úrovně implementace vzdělávání pro udržitelný rozvoj.

6.3. Diskuze

V průběhu diskuze bylo provedeno srovnání získaných poznatků v rámci řešení diplomové práce s výsledky analogicky zaměřeného díla *Za jeden provaz, metodika výchovy k udržitelnému rozvoji a aktivnímu občanství programu Škola pro udržitelný život* (DROBÍLKOVÁ, 2012) a s názorem široké veřejnosti (dílní výsledek kvantitativního šetření).

Miroslava Drobílková se jako aktivista Střediska ekologické výchovy SEVER ve své publikaci zamýšlí nad tím, že škola by měla nabízet zázemí a podporu pro pedagogy, kteří chtějí svou práci na environmentálních, sociálních či kulturních projektech zlepšit prostředí školy. Toto potvrdilo nejen šetření v rámci diplomové práce, ale samotná autoevaluace škol. Většina dotazovaných zástupců veřejnosti (92%) si myslí, že vzdělávání pro udržitelný rozvoj by se měly věnovat hlavně základní školy.

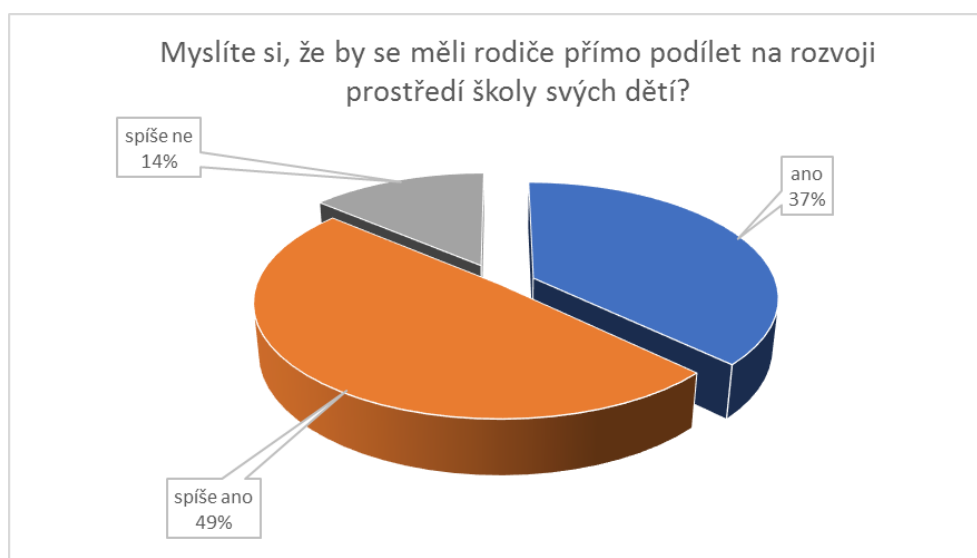
Graf 24: Základní školy a vzdělávání pro udržitelný rozvoj

zdroj: vlastní zpracování, šetření

Výchova pro udržitelný rozvoj by měla být běžnou praxí v českých školách a součástí implementace je i otevření škol veřejnosti a zapojení žáků do všech fází plánování a realizace projektů. V tomto bodě se sice neliší výsledky kvalitativního výzkumu a zmíněné publikace, ale z vyhodnocení kvantitativního výzkumu vyplývá, že v Litoměřicích cca 14% a v Chrudimi dokonce 17% respondentů přesvědčeno o tom, že veřejnost by se na rozvoji školy spíše podílet neměla. Oproti tomu existuje samozřejmě i obrácený pohled, že většina dotazovaných zástupců veřejnosti (86%) se v této souvislosti domnívá, že by se rodiče, prarodiče a příbuzní měli přímo podílet na rozvoji prostředí školy svých dětí.

Graf 25: Podíl rodičů na rozvoji prostředí školy svých dětí

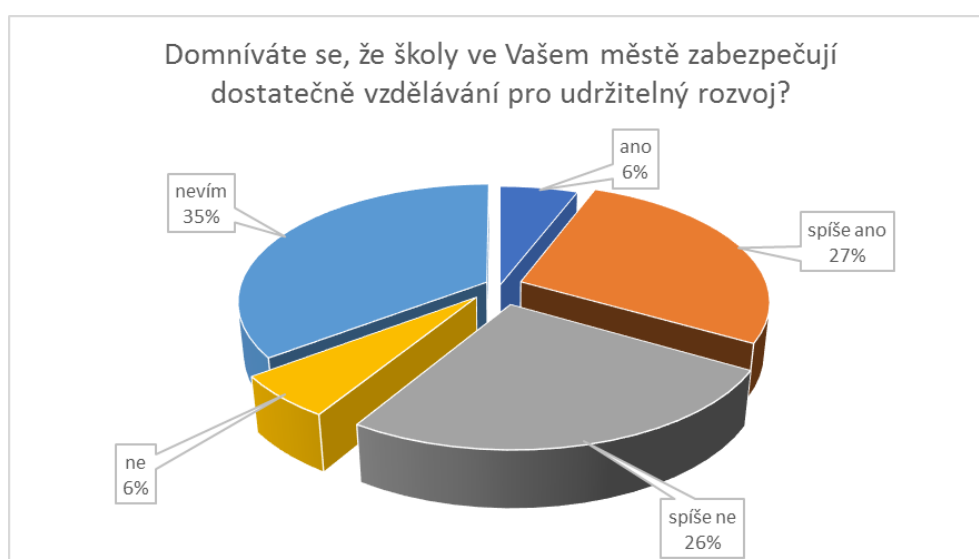
zdroj: vlastní zpracování, šetření

Na rozdíl od publikace autor šetřením prokázal, že vzdělávání pro udržitelný rozvoj by nemělo zapomínat na složku ekonomickou. Pro vyzdvihnutí jejího významu se kladně vyjádřilo více jak 20% dotazovaných obyvatel Litoměřic a více jak 15% dotazovaných obyvatel Chrudimi.

Novou myšlenkou Střediska ekologické výchovy SEVER je metoda místně zakotveného učení, která čerpá z místního bohatství (kulturního, historického, přírodního i sociálního). Při šetřeních v rámci zpracování diplomové práce bohužel

nebylo zjištěno moc nových přístupů v lety zaběhlé praxi místních pedagogů. Autor by určitě mnohým z nich doporučil podobnou literaturu jako je zmíněná publikace Za jeden provaz. Zástupci veřejnosti totiž v odpovědích na otázku, zda škola ve vybraném městě zabezpečuje dostatečně vzdělávání pro udržitelný rozvoj, zasáhli rovnoměrně celé spektrum možností. Odpověď „ano“ či „spíše ano“ zaškrtnulo v dotazníku celkem 33% dotazovaných, odpověď „ne“ či „spíše ne“ 32% dotazovaných a zbývajících 35% nedokázalo tento stav posoudit.

Graf 26: Realizace vzdělávání pro udržitelný rozvoj v ZŠ

zdroj: vlastní zpracování, šetření

7. Závěr

Koncepce vzdělávání prochází v posledních letech v České republice celkovou reformou, která klade důraz na výchovu pro udržitelný rozvoj, což se odráží i v přípravě budoucích učitelů. Ti by měli dbát na kvalitní vytváření kompetencí žáků, které získávají během školního vzdělávání a které jsou pro ně důležité při následném zapojování se do společnosti v roli občana či pracovní síly na trhu práce. Z pohledu vzdělávání pro udržitelný rozvoj jsou to minimálně kompetence očekávané od budoucích zaměstnavatelů v oblastech řešení problémů, komunikačních dovednostech spojených s rozhodováním, adaptabilitou a flexibilitou, prací v týmu, ochotou učit se a dovedností pracovat s informacemi. Některé kompetence rozvíjené vzděláváním pro udržitelný rozvoj jsou v nějakých částech populace zvládnány lépe než v jiných. Příkladem mohou být kompetence týkající se vztahu k přírodě, které je určitě důležitější rozvíjet ve městech více než na venkově.

Cílem evaluace je přispění k porozumění jednotlivých témat a nalezení možností jejich zkvalitnění. Jako nejvhodnější metoda se nabízí kombinace interní a externí evaluace. V praxi by každá škola mohla na konci školního roku do výroční zprávy vložit jednoduchou formu SWOT analýzy. Zde by škola měla prostor pro vyjádření slabých stránek či ohrožení, nebo by se naopak mohla pochlubit silnými stránkami svého vzdělávacího procesu. Zajímavou kapitolou by mohla být i úvaha nad příležitostmi, např. jak pokročit kupředu prohloubením spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi, rodiči či širokou veřejností. Přínosem této autoevaluace by mohla být zpětná vazba mezi školou a jejím zřizovatel – většinou městem.

Výše zmíněný zřizovatel by naopak mohl pověřit vlastního evaluátora z řad zaměstnanců dotčených odborů vypracováním objektivnějšího externího hodnocení pomocí stanovených indikátorů. Toto hodnocení by pro svou časovou náročnost nejen při získávání, ale hlavně při vyhodnocování dat bylo vhodné provádět v delším časovém horizontu, než bylo doporučeno při přechozím sebehodnocení.

Výstupem by mělo být zodpovězení evaluačních otázek, upozornění na limity vzdělávání pro udržitelný rozvoj a návrh doporučení na jeho další zkvalitňování. V neposlední řadě by výstup mohl obsahovat i doporučení o další podpoře vzdělávání ze strany města, dotčených nestátních neziskových organizací či široké veřejnosti. Pro takto široké téma by zmíněné hodnocení mohlo probíhat jen ve dvouletých cyklech. To by odpovídalo vždy dvěma obdobím autoevaluace, takže by bylo možné porovnat případné změny navržené vždy prvním obdobím. Druhým důvodem pro dvouleté etapy je systém politických voleb do zastupitelstev místní samosprávy. Volební období trvá čtyři roky, a proto by bylo nepraktické, kdyby změna vedení odboru probíhala uprostřed posuzovaného období.

Hodnotící indikátory je v budoucnu potřeba neustále aktualizovat, a to nejen proto, že se neustále rozvíjí koncept udržitelného rozvoje, ale i pro očekávané schválení dokumentu Česká republika 2030, novely školského zákona či plánované větší platy pedagogů. Neopominutelnou skutečností je i výše zmíněná místní politická situace, která může svou změnou způsobit i určitou modifikaci požadovaných cílů či výsledků implementace vzdělávání pro udržitelný rozvoj.

Ze všech uvedených důvodů vyvstává úvaha, jestli by volbu konkrétních indikátorů a způsob jejich použití neměl stanovit stát formou vyhlášky vydané Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ve smyslu prováděcího předpisu k příslušnému zákonu. Tím by se vyloučily spekulace politiků na lokální úrovni o prospěšnosti některých indikátorů a zároveň by byla nastavena povinnost ředitelů, tuto evaluaci provádět.

Závěrem lze konstatovat, že zastupitelstva obou vybraných lokalit budou rozhodovat na svých letošních zasedáních o postoupení výsledků této diplomové práce pilotnímu projektu, který by formou navržených indikátorů opravdu reálně hodnotil úroveň implementace vzdělávání pro udržitelný rozvoj na základních školách zmíněných Zdravých měst.

Seznam použitých zdrojů (soupis bibliografických citací)

- BRANIŠ, Martin. *Základy ekologie a ochrany životního prostředí: učebnice pro střední školy*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Informatorium, 2004. ISBN 80-7333-024-5.
- CAHA, Milan, Christ CHURCH, Jiří KULICH a Jan ČINČERA. *Hry a výchova k trvale udržitelnému rozvoji: sborník simulačních her s environmentální tematikou; sestavili Jan Činčera, Milan Caha, Jiří Kulich*. Praha: Brontosaurus, 1996.
- ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8.
- ČINČERA, Jan a Milan CAHA. *Výchova a budoucnost: hry a techniky o životním prostředí a společnosti*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-731-5099-9.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
- DROBÍLKOVÁ, Miroslava. *Za jeden provaz: metodika výchovy k udržitelnému rozvoji a aktivnímu občanství programu Škola pro udržitelný život*. Horní Maršov: SEVER, 2012. ISBN 978-80-86838-41-0.
- JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina, Jan ČINČERA a Petra ŠIMONOVÁ. *Doporučené očekávané výstupy environmentální výchovy*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2011. ISBN 978-80-87000-76-2
- JIŘÍKOVÁ, Eva. *Ekologizace provozu škol*. Praha: Pro Klub ekologické výchovy vydal Josef Ženka, 2014. ISBN 978-80-905570-7-9.
- MAIER, Karel. *Udržitelný rozvoj území*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4198-7.
- MARÁDOVÁ, Eva. *Zdraví životní styl – Výchova ke zdraví*. Praha: Fortuna Libri, 2009. ISBN 80-7168-914-9
- MŠMT. *Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních*. Praha: MŠMT ČR 14. 12. 2001 pod č.j.: 32338/2000–22.
- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 8021103728.
- NOVÁČEK, Pavel. *Udržitelný rozvoj*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 9788024427959.

- PIKE, Graham a David SELBY. *Globální výchova*. Přeložil Monika CAHOVÁ, přeložil Milan CAHA. V Praze: Grada, 1994. ISBN 80-85623-98-6.
- ŠIMONVIČOVÁ, Jana, Michal ŠUDÝ, Lýdia KASANICKÁ a Jaroslav KNAPEC. *Indikátory trvalo udržateľného rozvoja škôl*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta prírodných vied, 2008. ISBN 978-80-8083-614-6.
- ŠIMONVIČOVÁ, Jana. Environmentálna politika škôl. *Inovatívne prístupy k problematike environmentálnej výchovy*. Prešov: Agentúra regionálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja, 2007, , 108-130. ISBN 978-80-89055-73-9.
- ŠVECOVÁ, Milada, Dobroslav MATĚJKA a Ilona HORYCHOVÁ, ed. *Teacher and education for sustainable development: Učiteľ a vzdelávaní pro udržateľný rozvoj: international conference : Prague, Czech Republic 19th-23st september 2004*. Prague: Milan Čermák, c2004. ISBN 80-86360-42-3.
- ŠVECOVÁ, Milada a Kamila SÁSIKOVÁ. *Výchova k udržateľnému rozvoju v podmienkach škôl a jej manažment*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta prírodných vied, 2008. ISBN 978-80-8083-684-9.
- TILBURY, Daniella; STEVENSON, Robert, B.; FIEN, John; SCHREUDER, Daniel (eds.). *Education and sustainability: Responding to the Global Challenge*. Commission on Education and Communication, IUCN, Glannd, Switzerland and Cambridge (2002). ISBN: 2-8317-0623-8.

- KINDLMANNOVÁ, Jana; VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza (2009). *Udržitelný rozvoj a jeho vztah k EVVO, definice kompetencí k udržitelnému jednání a analýza klíčových kompetencí v rámcových vzdělávacích programech z hlediska vzdělávání k udržitelnému rozvoji [online]*. Dostupné na: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/02/Studie_podpora_VUR_final.pdf> [cit. 2017-01-28]
- ČESKO. *Zpráva o implementaci strategie UNECE (Report on implementation of the UNECE strategy for ESD, Czech republic) [online]*. Dostupné na: <http://www.unece.org/env/esd/Implementation/reportsGov/pilot/Czech_rep.pdf> [cit. 2017-01-27].
- ECROWD! (2016). *Environmentální vzdělávání pro udržitelný rozvoj [online]*. Dostupné na: <<https://www.ecrowdinvest.com/blog/educacion-ambiental-para-el-desarrollo-sostenible-2/>> [cit. 2017-02-02].
- MŽP (2015). *Udržitelný rozvoj [online]*. Dostupné na: <http://www.mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj> [cit. 2017-02-12].
- MŠMT (2008). *Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 – 2015) [online]*. Dostupné na: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/ostatni-dokumenty>> [cit. 2017-02-07].
- UNESCO (2005). *International Implementation Scheme [online]*. Dostupné na: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001486/148654e.pdf>> [cit. 2017-01-27].
- UNECE (2005). *Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj [online]*. Dostupné na: <<http://www.unece.org/env/esd/strategytext/strategyinczech.pdf>> [cit. 2017-01-27].
- UNIVERZITA KARLOVA. *Co jsou to indikátory? [online]*. Dostupné na: <<http://www.czp.cuni.cz/czp/index.php/cz/oddeleni-indikatoru-environmentalni-udrzitelnosti/12-co-jsou-to-indikatory>> [cit. 2017-01-27].
- VLÁDA ČR (2016). *Informace o přípravě strategického dokumentu Česká republika 2030 [online]*. Dostupné na: <<https://www.vlada.cz/cz/ppov/udrzitelny-rozvoj/aktuality/-informace-o-priprave-strategickeho-dokumentu-ceska-republika-2030-142957/>> [cit. 2017-01-26].

Příloha A: Finální verze seznamu vybraných indikátorů

Indikátory managementu

Indikátor	Charakteristika indikátoru	Kritéria	Hodnota
Spolupráce školy s veřejností	Škola spolupracuje s širokou veřejností na problematice UR. Posuzováno ve všech oblastech školy (management, výchova a vzdělávání, zdraví a sociální prostředí, provoz).	Ne - žádná spolupráce	0
		Spolupráce v některých oblastech	1
		Spolupráce ve všech oblastech	2
Prezentace školy na veřejnosti	V rámci prezentace školy je propagována politika UR směrem k veřejnosti (např. nábor nových žáků, prezentace v médiích, akce ...)	Ne - prezentace nepropagují UR	0
		Některé prezentace propagují UR	1
		Všechny prezentace propagují UR	2
Modely řízení školy	Certifikované modely a programy školy v oblasti řízení podporují UR (např. EMS, Zdravá škola, Bezpečná škola...)	Ne - žádné nepodporují UR	0
		Jeden podporuje UR	1
		Více podporuje UR	2

Indikátory výchovy a vzdělávání

Indikátor	Charakteristika indikátoru	Kritéria	Hodnota
Zařazení předmětů UR do učebních plánů	V učebním plánu školy jsou obsaženy i nepovinné předměty zaměřené svým obsahem na problematiku UR (např. environmentální výchova, ekologie, ochrana přírody a krajiny...)	Ne - žádné	0
		Jeden předmět zaměřený na UR	1
		Více předmětů zaměřených na UR	2
Odborná činnost žáků k tématu UR	Procento žáků, kteří se věnují v rámci svých školských aktivit problematice UR k celkovému počtu (např. prostřednictvím soutěží, přednášek...)	0 - 10 %	0
		11 - 50 %	1
		51 - 100 %	2
Realizace zájmových kroužků k tématu UR	Počet zájmových kroužků školy, zaměřených na problematiku a podporu UR.	1 - 2	0
		3 - 4	1
		5 a více	2
Úroveň realizovaných aktivit školy	Aktivity, jež škola realizuje v rámci problematiky UR, jsou organizovány na školské, regionální, národní či mezinárodní úrovni.	Školské	0
		Regionální a národní	1
		Mezinárodní	2
Realizace aktivit školy k tématu UR	Počet aktivit školy zaměřených na problematiku UR realizovaných pouze na školské úrovni (např. soutěže, výstavy...)	1 - 9	0
		10 - 14	1
		15 a více	2

Indikátor	Charakteristika indikátoru	Kritéria	Hodnota
Realizace aktivit školy k tématu UR s účastí veřejnosti	Počet aktivit zaměřených na problematiku UR organizovaných školou s účastí široké veřejnosti.	1 - 2	0
		3 - 4	1
		5 a více	2
Implementace environmentálního aspektu UR	Implementace environmentálních témat UR do školních předmětů a mimoškolních aktivit (např. ochrana životního prostředí)	Ne - žádná implementace	0
		Implementace do jedné oblasti	1
		Implementace do obou oblastí	2
Implementace sociálního aspektu UR	Implementace sociálních témat UR do školních předmětů a mimoškolních aktivit (např. chudoba, mír, zodpovědnost za své činy, zdraví, kultura...)	Ne - žádná implementace	0
		Implementace do jedné oblasti	1
		Implementace do obou oblastí	2
Implementace ekonomického aspektu UR	Implementace ekonomických témat UR do školních předmětů a mimoškolních aktivit (např. rozvoj, hospodaření, výroba, spotřeba...)	Ne - žádná implementace	0
		Implementace do jedné oblasti	1
		Implementace do obou oblastí	2
Zavádění nových vyučovacích metod	Tradiční výchova a vzdělání rozšířena o nové metody a formy výuky (např. projektové vyučování, diskuze, ankety, hry, případové studie, hraní rolí, pohyby v přírodě, exkurze ...)	Ne - žádné	0
		V některých předmětech	1
		Ve všech předmětech	2
Dostupnost odborné literatury pro UR	Škola má k dispozici odbornou literaturu používanou pro výchovu a vzdělávání k UR (např. metodické či pedagogické publikace, učebnice, brožury...)	Ne - žádnou	0
		Pouze pro některé předměty	1
		Pro všechny předměty	2
Technické zabezpečení pro výchovu a vzdělání k UR	Škola má k dispozici kvalitní technické pomůcky používané pro výchovu a vzdělání k UR (např. odborné učebny, ekoplochy, naučné chodníky, audiovizuální zdroje...)	Ne - žádné	0
		Pouze pro některé předměty	1
		Pro všechny předměty	2
Využívání informačně komunikačních prostředků pro UR	Škola pravidelně využívá všechny dostupné prostředky zvyšující informovanost a komunikaci v oblasti UR (např. školní rozhlas, časopis, nástěnka, počítače, internet...)	Ne - žádné	0
		Pouze některé	1
		Všechny dostupné	2

Indikátory zdraví a sociálního prostředí

Indikátor	Charakteristika indikátoru	Kritéria	Hodnota
Přítomnost negativních sociálně ekonomických faktorů	V prostředí školy se vyskytly negativní sociálně ekonomické faktory (např. špatná finanční situace školy, direktivní styl řízení či vyučování, konflikty...)	Ano - minimálně jeden	0
		-	1
		Ne - žádné	2
Realizace opatření na minimalizaci rizikových faktorů	Škola realizuje aktivity, jež mají za cíl snížit, odstranit či předcházet vzniku rizikových faktorů zdraví (např. protihlukové bariéry, zateplení, klimatizace, dezinfekce...)	Ne - žádné	0
		1 realizovaná aktivita	1
		2 a více realizovaných aktivit	2
Počet zameškaných hodin	Procento všech zameškaných hodin ze zdravotních důvodů k celkovému počtu vyučovacích hodin přepočteno na jeden subjekt školy.	31 - 100 %	0
		11 - 30 %	1
		0 - 10 %	2
Počet evidovaných úrazů	Celkový počet školních pracovních úrazů evidovaných školou	Více než 6 úrazů	0
		1 - 5 úrazů	1
		Žádný evidovaný úraz	2
Výskyt návykových látek	Ve škole se objevily případy výskytu užívání návykových látek způsobujících závislost (např. drogy, alkohol, tabákové výrobky...)	Ano - minimálně jeden	0
		-	1
		Ne - žádné	2
Úroveň stravování	Procento žáků, pedagogů a dalších subjektů školy pravidelně se stravujících k celkovému počtu (oběd + pitný režim)	0 - 50 %	0
		51 - 75 %	1
		76 - 100 %	2
Úroveň participace	Účast subjektů školy (žáci, pedagogové, další zaměstnanci) a široké komunity (rodíče, instituce...) na chodu školy.	Ne - žádná	0
		Na úrovni školské	1
		Na úrovni široké komunity	2
Školní integrace	Škola integruje žáky se speciálními výchovně vzdělávacími potřebami.	Ne	0
		-	1
		Ano	2
Příprava aktivit z oblasti výchovy a vzdělávání k UR pro veřejnost	Škola realizuje prostřednictvím svých pedagogů výchovně - vzdělávací aktivity pro širokou veřejnost (např. workshopy, školení, semináře, přednášky, besedy...)	Ne - žádné	0
		1 - 4 aktivity	1
		5 a více aktivit	2
Účast na tvorbě místního prostředí	Škola se aktivně podílí svými aktivitami na tvorbě místního prostředí (např. prostřednictvím umístění ptačích budek, čištění potoků, výsadba stromů, obnova tradic, finanční sbírky...)	1 - 3 aktivity	0
		4 - 7 aktivit	1
		8 a více aktivit	2
Účast na tvorbě globálního prostředí	Škola se aktivně podílí na tvorbě globálního prostředí (např. prostřednictvím peticí, kampaní, adopce na dálku, Den Země...)	1 aktivita	0
		2 - 3 aktivity	1
		4 a více aktivit	2

Indikátory provozní

Indikátor	Charakteristika indikátoru	Kritéria	Hodnota
Nakládání s odpady	Škola má vypracovaný detailní postup jak nakládat s odpady. K postupu bylo provedeno školení a samotný dokument je umístěn na veřejně dostupném místě.	Ne - žádný dostupný postup	0
		Postup ano, místo či školení ne	1
		Ano - dostupné místo i školení	2
Minimalizace odpadů	Škola realizuje aktivity zaměřené na minimalizaci vzniku odpadů (např. omezení nákupu jednorázových výrobků, znovu využití papíru...)	Ne - žádné	0
		1 - 2 aktivity	1
		3 a více aktivit	2
Znovuvyužití odpadu	Škola realizuje aktivity zaměřené na znovu využití odpadu (např. sběr papíru, burzy knih, hraček, šatstva...)	Ne - žádné	0
		1 - 2 aktivity	1
		3 a více aktivit	2
Celoroční separace odpadu	Škola realizuje celoročně sběr separovaného odpadu, a to přímo v místě jeho vzniku či v prostorách na to určených.	Ne - žádný	0
		Separace 3 komodit	1
		Separace alespoň 6 komodit	2
Třídění bioodpadu	Škola zhodnocuje bioodpad, a to sama prostřednictvím svých kompostérů či za pomoci externí organizace.	Ne - nerealizuje	0
		-	1
		Ano - realizuje	2
Realizace technick. opatření ke snížení vlivu dopravy na ŽP	Celkový počet aktivit, jež škola realizuje za účelem snížení vlivu dopravy na životní prostředí (např. umístění stojanů na kola, omezení vjezdu osobních aut do areálu školy...)	Ne - žádné	0
		1 aktivita	1
		2 a více aktivit	2
Nákup environmentálně šetrnějších výrobků	Podíl veškerého nakupovaného spotřebního materiálu a drobného hmotného majetku (DHM) s prokazatelným pozitivním vlivem na UR.	0 - 30 %	0
		31 - 60 %	1
		61 - 100 %	2
Nákup výrobků z lokálních zdrojů	Procento lokálních dodavatelů z celkového počtu dodavatelů.	0 - 30 %	0
		31 - 60 %	1
		61 - 100 %	2
Nákup biopotravin	Procento certifikovaných druhů biopotravin k celkovému počtu nakupovaných potravin.	0 - 20 %	0
		21 - 50 %	1
		51 % a více	2

Příloha B: Dotazník kvantitativního šetření

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj

Trvale udržitelný rozvoj je takový způsob rozvoje, který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrozil potřeby budoucích generací, a to z pohledu ekologického, ekonomického a sociálního.

Identifikace respondenta:

Pohlaví

- muž
- žena

Máte v rodině děti (např. i vnoučata)

- ano
 - MŠ
 - ZŠ
 - VŠ
- ne

Věk

- do 30 let
- mezi 30 a 45 lety
- mezi 45 a 60 lety
- nad 60 let

Vzdělání

- základní
- střední
- vysokoškolské

Dotazník:

- 1) Myslíte si, že by se základní školy měly věnovat vzdělávání pro udržitelný rozvoj?
 - ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím
- 2) Které z uvedených kategorií by se měla podle Vašeho názoru škola věnovat nejvíce?
 - ochraně životního prostředí
 - sociálním vztahům ve společnosti
 - ekonomické gramotnosti
 - všem stejně
- 3) Domníváte se, že školy ve Vašem městě zabezpečují dostatečně vzdělávání pro udržitelný rozvoj?
 - ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím
- 4) Myslíte si, že děti přenesou vědomosti o udržitelném rozvoji i do domácího prostředí?
 - ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím

- 5) Myslíte si, že školy ve Vašem městě mají k dispozici dostatečné množství sportovišť pro své aktivity?
- ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím
- 6) Je podle Vašeho názoru důležité, aby školy měly k dispozici specializované učebny (např. dílny pro technické vzdělávání a zahrady pro pěstitelské práce, aj.)?
- ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím
- 7) Myslíte si, že školy ve Vašem městě mají k dispozici dostatečné množství prostor pro venkovní aktivity (např. venkovní učebny, školní zahrady)?
- ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím
- 8) Měly by se podle Vašeho názoru školy snažit o vytváření harmonických lidských vztahů uvnitř školy, sociálnímu prostředí a současně i ve vztahu k vnějšímu prostředí?
- ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím
- 9) Domníváte se, že město, ve kterém žijete dostatečně finančně či materiálně podporuje místní školy při všech výše uvedených aktivitách?
- ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím
- 10) Myslíte si, že by se měly děti přímo podílet na rozvoji prostředí školy a města ve kterém žijí?
- ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím
- 11) Myslíte si, že by se měli rodiče přímo podílet na rozvoji prostředí školy svých dětí?
- ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím